

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

**Відсубстантивні новотвори сучасної української мови та
аспекти їх вивчення в закладах загальної середньої освіти**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, групи 601

спеціальності «Середня освіта (українська мова та
література)»

014.01

Бойчук Ольга Іванівна

Керівник: доктор філологічних наук,
доц. Гуцуляк Т. Є.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

Від «__» _____ 2021 р.

Зав. кафедри _____ Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НОВОТВОРІВ У	
МОВОЗНАВСТВ	
1.1 Словники лексичних новотворів	
.....	8
1.2 Українська неографія.....	15
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2	
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	
ВІДСУБСТАНТИВНИХ НОВОТВОРІВ	
2.1. Відсубстантивні дієслова.....	39
2.2. Відсубстантивні прикметники.....	41
2.3. Відсубстантивні іменники.....	44
2.4. Відсубстантивні прислівники.....	58
Висновки до Розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3	
ФУНКЦІЙНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ	
3.1. Функційний аспекти вивчення авторських лексичних	
новотворів.....	62
3.2. Номінативна функція авторських лексичних неологізмів.....	63
3.3. Семантико-стилістичні особливості авторських новотворів.....	65
Висновки до розділу 3.....	72
РОЗДІЛ 4	
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НОВОТВОРІВ НА УРОКАХ У	
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
Висновки до розділу 4.....	88
ВИСНОВКИ.....	89

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	108

ВСТУП

Для поетичного мовлення притаманне широке вживання авторських новотворів, що органічно вплетені в канву тексту й відображають індивідуальний світогляд автора поетичного твору. Така специфіка поезії зумовлена поліфункціональністю авторських новотворів: слово, створене автором поетичного тексту, має потужний потенціал в аспекті точної передачі не тільки його світобачення, а й образного відтворення особливостей національного світовідчуття.

На початку ХХІ століття виформувалася окрема галузь лексикології – неологія – наука про нові слова, до яких входять й індивідуально-авторські новотвори. У цей період у мовознавчій науці помітно зріс інтерес до вивчення мови письменників. Об'єктом численних наукових досліджень стали індивідуальні стилі поетів, прозаїків, драматургів.

Авторські новотвори були предметом вивчення українських і зарубіжних мовознавців. Наукові розвідки стосувалися різних аспектів, серед яких: *лексико-семантичний* (І. К. Білодід, В. М. Русанівський, В. А. Чабаненко ; *словотвірний* (Г. М. Вокальчук, Ж. В. Колоїз, О. А. Стишов та ін.); *лінгвостилістичний* (С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. М. Сюта, *лексикографічний* (Г. М. Віняр, Г. М. Вокальчук, Ж. В. Колоїз, Г. М. Степанов , *прагматичний* (О. М. Дорофеева, В. І. Заботкіна, *функціональний* (В. С. Ващенко), О. О. Жижома.

Варто відзначити, що систематичне вивчення мовотворчості окремого автора розпочиналося ще у 20-х роках минулого століття. А в кінці 40-50-х років ХХ ст. цей аспект набув ще більшої актуальності Основним об'єктом вивчення у цьому напрямку стала мова творів Т. Г. Шевченка. У 50-х – на початку 60-х років минулого століття з'явилися наукові праці про стилістичні особливості творів І. П. Котляревського, Т. Г. Шевченка, Лесі Українки, І. Я. Франка та ін.

Словотворчості окремих українських письменників в аспекті вживання okazіоналізмів присвячені праці таких лінгвістів: М. Ф. Братус, Г. М. Вокальчук,

В. В. Герман, О. О. Жижома, А. А. Калетнік, М. В. Кудряшова, В. Ф. С тецій, О. М. Тищенко, Т. Г. Юрченко та ін.

Взірцем високого художнього синтезу та інтелектуалізації поетичного слова є мовотворчість Василя Барки та Василя Стуса. Вона постає як багата художня система, що виформувалася навколо особистості письменників, їхнього світобачення, своєрідного осмислення дійсності та відображення світогляду в певних системах мовновиражальних засобів.

Звернення саме до творчості Василя Барки та Василя Стуса є актуальним, оскільки вона, по-перше, уможлиблює пізнання особливостей художнього мовомислення часу, в який творили митці з урахуванням усіх екстралінгвальних чинників; по-друге, допомагає виявити мовні особливості ідіостилю поетів, чия творчість упродовж тривалого часу була штучно вилученою з загального українського літературного процесу.

Творчість Василя Барки та Василя Стуса перебувала в полі зору С. Єрмоленко, В. Русанівського, Л. Пустовіт, В. Калашника, А. Загнітка та ін. Проте їхні дослідження стосувалися більшою мірою лінгвостилістичного аспекту. Але, як засвідчує світова практика, не може бути кращого джерела для вивчення індивідуального стилю письменника, як авторська лексикографія. Утвердження авторської лексикографії як об'єктивного методу вивчення мовної особистості, ідіостилю письменника знаходить вираження у слов'янському лексикографічному досвіді, в організації оригінальних словникових проєктів.

Поетичні тексти Василя Барки та Василя Стуса насичені елементами фольклорної образності, релігійними мотивами, що служить оригінальною палітрою для створення колоритних лексичних інновацій. Словотворча практика поетів не була досі предметом спеціального наукового дослідження попри те, що ці автори зробили вагомий внесок у збагачення поетичного лексикону ХХ ст. У сучасному мовознавстві фактично відсутні спеціальні лінгвістичні дослідження семантичних, функціонально-прагматичних особливостей мови творів Василя Барки та Василя Стуса, зокрема, розмаїття індивідуально-авторських новотворів,

а також їх лексикографічного представлення, а мовний матеріал текстів авторів не введений до активного наукового обігу. Саме це зумовлює **актуальність** нашої магістерської роботи.

Мета роботи полягає у з'ясуванні семантичних, словотвірних та функціонально-прагматичних особливостей відсубстантивних новотворів Василя Барки та Василя Стуса та у висвітленні можливих аспектів впровадження досліджуваного матеріалу на уроках української мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) визначити теоретичні аспекти дослідження новотворів у мовознавчій науці;

2) схарактеризувати словники лексичних новотворів та описати сучасний стан й основні етапи розвитку української неології;

3) здійснити лексико-семантичну класифікацію новотворів Василя Барки та Василя Стуса; описати особливості творення авторських лексичних новотворів за частиномовною належністю;

4) виявити основні функціонально-прагматичні особливості авторських лексичних новотворів у поетичних текстах Василя Барки та Василя Стуса;

5) описати особливості вивчення авторських новотворів у закладах загальної середньої освіти та запропонувати можливі аспекти впровадження досліджуваного матеріалу на уроках української мови.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторські лексичні новотвори поетичного мовлення Василя Барки та Василя Стуса.

Предметом дослідження слугують структурно-семантичні особливості відсубстантивних новотворів, їх лексикографічна інтерпретація та виконувані функції.

Методи дослідження. Під час аналізу лексичних інновацій ми послуговувались *методом системного підходу*, який полягає в комплексному дослідженні словотвірної будови, семантики, прагматичної ефективності,

специфіки функціонування новотворів у художньому мовленні, їхньої лексикографічної інтерпретації. Також були використані й інші методи дослідження: *описовий* – під час аналізу здобутків української письменницької лексикографії, визначення функціонально-прагматичних особливостей інновацій; *метод компонентного аналізу* – при дослідженні семантики новотворів. *Метод лінгвістичного спостереження* охоплює прийоми зіставлення й порівняння. *Типологічний метод* слугував основою для визначення перспектив української індивідуально-авторської неографії.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу авторських новотворів, що засвідчені в поетичному лексиконі Василя Барки та Василя Стуса. Зокрема, вперше зосереджено увагу на специфіці словотвірної структури відсубстантивних похідних одиниць, використання поетами як характерних ознак їхнього ідіостилю.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що різнорівневий аналіз авторських інновацій дає можливість глибше дослідити лінгвальну природу лексичних новотворів, що становлять периферійні одиниці словникового складу мови. Висновкові положення та узагальнення нашого дослідження послужать базою для подальшого опрацювання проблем, що пов'язані з теорією оказіональної номінації, з теорією лексикографії авторських лексичних новотворів, а також з еволюцією індивідуально-авторського словотвору українського художнього мовлення ХХ століття.

Результати дипломної роботи сприятимуть поглибленому вивченню ідіостилю Василя Барки та Василя Стуса, осмисленню взаємозв'язку світоглядних позицій авторів та реалізації цих позицій у словотвірній практиці.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання результатів при викладанні курсів лексикології, лексикографії, словотвору сучасної української мови в загальноосвітніх навчальних закладах, а також для розробки спецкурсів зі стилістики, індивідуально-авторської неографії для позаурочної роботи в школі і для викладання у вищих навчальних закладах.

Апробація дипломної роботи. Матеріали дослідження були апробовані на щорічній студентській конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у 2021 році та опубліковані в збірнику тез: Бойчук О. (Науковий керівник – Гуцуляк Т. Є.). Прикметникові відсубстантивні новотвори в сучасній авторській неографії. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (20–21 квітня 2021 року). Філологічний факультет.* Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 31–32. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wei7vvuWcZZOxLv79pN8faFDvy8BuKi/view>

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури та лексикографічних джерел.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НОВОТВОРІВ У МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Словники лексичних новотворів

Висока «неогенність» ХХ століття, бурхливий і безперервний розвиток лексики та всебічне вивчення цього процесу в різних мовах зумовили виникнення нових лінгвістичних дисциплін – неології і неографії, предметом спеціального дослідження яких стало нове слово, виявлення критеріїв ідентифікації нових слів, значень, аналіз чинників, що зумовлюють їх появу, вивчення моделей їх утворення та лексикографічне опрацювання [75, с. 175; 52, с. 37; 129, с. 126].

Дослідження мовної особистості письменника, особливостей естетичного опрацювання слова неможливе без детального дослідження його мовної лабораторії, насамперед лексикону.

Серед словників, що фіксують обмежені у своєму функціонуванні різновиди лексики, лексикографи виокремлюють самостійний жанр – словники мови письменника, у яких відображений лексико-фразеологічний склад творів певного автора (або всієї його творчості, або кількох чи одного з творів). Такий словник має значення для вивчення доробку самого письменника, для дослідження відповідного етапу історії національної літературної мови та суспільної атмосфери того періоду. Саме тому словники мови письменників укладають насамперед на матеріалі творчості видатних постатей в історії національних літератур і культур [119, с. 355].

Принципи лексикографічного опису мовних одиниць ґрунтуються на певних критеріях та передбачають розробку певної методологічної бази. Таких критеріїв можуть різнитися через різні підходи до словникової репрезентації мовного матеріалу. Дослідники переконані, що типологія словників має базуватися на більшій кількості засад. П.М. Денисов зауважує, що типологію

словників визначають чотири основні координати: 1) лінгвістична (відповідно вирізняються тлумачні, ідеографічні й аспектні словники); 2) психологічна, що пов'язана з особливостями користувача (вирізняються словники для носіїв мови, для іноземців, для ЕОМ); 3) семіотична (зумовлює специфіку словника, своєрідність метамови, сукупність засобів фіксації інформації – шрифти, таблиці, символи тощо); 4) соціологічна (передбачає врахування особливостей певної культури, певного суспільства, носія певної мови; на це, наприклад, орієнтовані лінгвокраїнознавчі словники, словники до творів класичної літератури) [44, с. 210–211].

П'ять основних принципів лексикографування, загальних для будь-якого словника, визначає В.В. Дубічинський (розглянемо їх у проекції на словники авторських лексичних неологізмів): «1) *спадкоємність лексикографічних творів*, що передбачає продовження й розвиток певних лексикографічних традицій. В аспекті досліджуваної проблеми створення словників авторських лексичних неологізмів спиралося на традиції лексикографічного опису авторських неологізмів, започатковані Г.М. Колесником у словниках новотворів П. Тичини й М. Рильського; 2) *роль суб'єктивного чинника у процесі створення словника* передбачає певний вплив особистості укладача на створюваний ним словник, який так чи так відбиває специфіку мовної особистої лексикографа, зокрема його індивідуальний стиль, лінгвістичну ерудицію, а також – громадянську позицію, особливості світогляду тощо. Наприклад, суб'єктивний чинник відіграє значну роль у процесі подання додаткової інформації у тих словникових статтях словника авторських лексичних неологізмів, де описуються складні щодо з'ясування семантики авторських неологізмів; 3) принцип *зумовленості жорстким прагматизмом* передбачає, що кожний словник зорієнтований на певного користувача й ураховує особливості мовного розвитку й стану мовознавчої науки та потребу в певних лексикографічних працях. Так, активний розвиток неології та неографії впродовж останніх десятиліть зумовлює потребу створення як неологічних словників узуальних

мовних одиниць, так і словників, що фіксують авторські неологізми; 4) *нормативність у відборі лексики* – цей принцип стосується укладання загальнономовних словників, одним із основних завдань яких є фіксація літературної норми мови, що ж до словників авторських лексичних неологізмів, то, зрозуміло, зазначений принцип лексикографування матеріалу укладачі не застосовують, тому що в поле зору лексикографів потрапляють ненормативні одиниці; 5) *теоретична й практична багатоплановість лексикографічних творів* – той самий об'єкт лексикографічного опису, наприклад, авторський лексичний неологізм, може бути по-різному представлений у словниках авторських лексичних неологізмів, що зумовлено метою словника. Під час наукового аналізу словникового складу мови завжди залишаються неврахованими деякі аспекти, що могли б подати певне явище по-іншому» [47, с. 6–8].

Беручи до уваги наведені принципи лексикографічного опису мовних одиниць, закономірною є потреба в укладанні словників неологічної лексики – як узуальної, так і індивідуально-авторської. Поява в слов'янській лексикографії таких праць дозволяє порушити питання про створення їхньої типології. Загалом проблема типології лексикографічних праць є однією з найважливіших у теорії лексикографії, оскільки «дозволяє не лише осмислити вже здійснене, але й прогнозувати створення нових типів словників, визначати характер лексикографічних проєктів, стимулювати зусилля лексикографів у різних напрямках» [66, с. 38].

Як відомо, типологія словників – це їхня наукова класифікація, заснована на понятті ідеального словника як зразка, як типу. Класифікація словників – це практичний систематизований опис словників та їхніх жанрів, що історично склався в певній національній лексикографічній традиції. Слід розрізняти поняття «тип» і «жанр» словника. Жанри словників складаються історично, типи ж словників є науковим конструктом теорії лексикографії. Тип словника визначається основною інформацією, яку він містить, його загальним

призначенням. Відповідно розрізняють жанри загальномовних словників: тлумачні, граматичні, орфографічні, орфоепічні, словотвірні тощо. Загальномовні словники створюються передусім із настановою на нормативність, фіксують лише загальноприйняте, типове в лексиці й слововживанні, описують у такий спосіб основи лексичної системи мови.

Під час створення словників мови письменників повинні застосовуватися певні «конкретизувальні» (за Б. Ларіним) прийоми словникового опрацювання, щоб уможливити якомога повніше уявлення про «індивідуальну мовленнєву систему» (Л. Щерба), зафіксовану в письмових творах. Отже, матеріалом словників мови (мовлення) письменника є замкнена система, а саме – обмежена сукупність текстів певної особи. Інші ж словники, передусім загальний тлумачний, орієнтуються на практично не обмежену кількість творів усного й писемного мовлення загальнонародного вжитку. Відповідно словник мови (мовлення) письменника (включаючи й авторську неологічну лексику) та загальний тлумачний словник – це різні типи лексикографічних праць, що мають власну видову класифікацію. Усі типи словників мови письменника можна об'єднати в одну групу на основі спільних завдань, що стоять перед укладачами. Основними з-поміж них є представлення в певному обсязі й систематизованому вигляді, лексико-фразеологічних засобів, які письменник використав у конкретному творі (чи творах). До спільних завдань письменницьких словників належить здатність виконувати роль посібника для всебічного вивчення мови й стилю кращих майстрів слова, а також бути джерелом матеріалів для дослідження історії загальнонаціональної мови. Стосовно словників авторських лексичних неологізмів, то вони допомагають також виявити загальні тенденції у заповненні лексичних лакун літературної мови, з'ясувати перспективні напрями творення нових номінативних одиниць за допомогою певних словотворчих засобів тощо.

Типологію неологічних словників Є. А. Карпіловська пропонує будувати з урахуванням таких параметрів: 1) спосіб опису реєстру: одномовний

(тлумачний) – двомовний (перекладний); 2) склад реєстру за функціональними характеристиками одиниць: загалом нові слова лексику за певний період його існування (незалежно від функціональної сфери) – нова лексика окремих функціональних сфер, ідіолектів окремих майстрів слова, професійних чи соціальних груп, лексика узуальна – неuzuальна (оказіоналізми); 3) склад реєстру за походженням: питома лексика – запозичення, лексика книжна – діалектна, жаргонна, лексика актуалізована – пасивізована [60, с. 175]. У сучасній російській письменницькій лексикографії О. І. Фоякова вирізняє декілька різних напрямків: 1) одномовні тлумачні словники різних типів; 2) двомовні словники; 3) частотні словники; 4) загальнофілологічні словники; 5) енциклопедичні словники [127]. Описані параметри частково стосуються й словників авторських лексичних неологізмів, утім, стосовно першого параметру одномовний опис реєстру словника передбачає лише тлумачення лексикографованих одиниць (прикладом цього може бути «Тлумачно-словотвірний словник оказіоналізмів» Ж. В. Колоїз [70], у якому поряд із тлумаченням семантики новотворів наведені дериваційні моделі їх творення). Тому, на наш погляд, доречніше було б цей параметр розглядати в аспекті використання у перекладному словнику, бо традиційно за способом опису одиниці словники поділяються на загальні й спеціальні: перші містять багатоаспектний опис слова, інші – розкривають окремі аспекти слів чи відношень між ними.

На думку О. А. Стишова, у сучасній українській авторській лексикографії наявні певні типи представлення словникової інформації:

1) в аспекті *жанрової різноманітності* словників авторських лексичних новотворів в українській неографії відсутні такі одноаспектні словники, як суто словотвірні.

Невелика кількість словників авторських лексичних неологізмів є тлумачними;

2) стосовно *характеру досліджуваних джерел*, то практично відсутні словники, у яких фіксуються авторські неологізми, засвідчені в публіцистичних і драматичних творах (лише в деяких опублікованих джерелах описано такі новотвори – наприклад, у додатку до монографії О. А. Стишова [115, с. 338–387]). Дослідник наводить великий за обсягом показчик лексичних інновацій, що функціонують у мові ЗМІ (однак без зазначення автора та відповідної паспортизації);

3) щодо *характеру опису матеріалу*, то більшість опублікованих на сьогодні словників охоплюють матеріал одного автора, тобто є словниками „замкнуто-монографічного типу”, що інформують про відповідну частину лексику письменника, оскільки „лексикограф здійснює вибір, відбір матеріалу із загального «лексичного інвентаря», виділяючи ті елементи, що є цікавими з погляду поставлених завдань до аналізу лексики письменника” [35, с. 28–29].

В українській індивідуально-авторській неографії практично відсутні типові порівняльні словники авторських лексичних неологізмів, у яких зіставлялася б неологічна лексика двох / кількох авторів. Частково функції таких словників виконують лексикографічні джерела [70, 144], у яких подано неологічний матеріал різних авторів, однак власне порівняльний аспект лексикографічного опису новотворів не є основним, оскільки зазначені словники є передусім довідниками реєструвального типу;

4) за *повнотою опису матеріалу (складом реєстру)* в українській індивідуально-авторській неографії відсутні вибіркові словники авторських лексичних неологізмів, у яких неологічна лексика описувалася б, наприклад, із погляду її частининомовної належності, із тематичного погляду;

5) за *принципом розташування матеріалу* в українській індивідуально-авторській лексикографії наявні алфавітні словники авторських лексичних неологізмів, тоді як ідеографічні та асоціативні на сьогодні практично відсутні;

б) щодо *композиції*, то чи не всі видані до цього часу словники авторських лексичних неологізмів, за окремими винятками, є так званими єдиними;

Отже, здійснений аналіз наукових праць засвідчує, що поряд із суттєвими здобутками вітчизняного письменницького словникарства, актуальним завданням української індивідуально-авторської неографії залишається опрацювання теоретичних засад створення різножанрових словників авторських лексичних неологізмів, а також подальше уточнення їхньої типології.

1.2. Українська неографія

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в українському мовознавстві посилюється увага науковців до вивчення нових слів. У результаті плідної роботи лексикологів зібрано й проаналізовано багатий фактичний матеріал, який потребує систематизації в спеціальних словниках.

Питання про створення словників індивідуально-авторських новотворів порушувалося віддавна й неодноразово. Так, В.В. Лопатін зауважував: «...цікавим завданням є підготовка та видання спеціального словника оказіональних слів окремого письменника, чиї твори багаті такими словами... Він став би незамінним джерелом для вивчення творчої лабораторії цього письменника, його поезики, його мовленнєвого новаторства, його роботи над художнім образом» [80, с. 147]. Цю думку поділяє Л. О. Пустовіт, яка вважає, що «оптимальним способом опису нової лексики, зокрема індивідуально-авторських новотворів, якими буквально насичена українська поезія ХХ століття, є створення спеціальних словників нових слів» [98, с. 2].

У 40-і роки ХХ ст. Л. В. Щерба уперше запропонував типологію словників і наголосив на актуальності створення тлумачного словника за мовою письменника-класика. Учений, обґрунтовуючи тип і жанр письменницького словника в контексті протиставлення «словник академічного типу – словник-довідник», зазначив, що словник мови письменника (який обов'язково повинен бути вичерпним) – це словник-довідник, «який є настільки важливим для побудови загального словника, що багато філологів вважає неможливою побудову останнього без попереднього створення вичерпних словників до

творчості письменників» [132, с. 89–117]. Дослідник був переконаний, що словники письменників повинні укладатися за типом тезаурусу, до реєстру якого потрібно вводити всі слова, що будь-ким були вжиті, хоча й одноразово [132, с. 286, 288]. Протиставлення повного словника (тезаурусу), у якому описані всі випадки використання слова у відповідному корпусі текстів, і словника «звичайного», що спирається на відбір і узагальнення даних тексту, є надзвичайно важливим постулатом для письменницької лексикографії. Утім, запропонована Л.В. Щербою класифікація стосується передусім тлумачних і перекладних словників, тоді як інші типи лексикографічних праць залишилися поза увагою вченого.

У розв'язанні різноманітних завдань, які можуть стояти перед дослідником мови творчої індивідуальності, центральна роль часто належить словникові, укладеному за текстами цього автора. Як слушно зауважив В. С. Ващенко, «словник мови письменника – це праця особливого типу. Його значення не обмежується лише лінгвістичними потребами. Такий словник може бути схарактеризований як довідник, що повинен задовольняти широкі запити філологічної науки» [16, с. 21]. Окрім того, що словники дають змогу якнайповніше вивчити мовні засоби у творчості письменників, вони допомагають з'ясувати характер і міру їхнього впливу на літературну мову, її розвиток, дають багатий матеріал для подальших лінгвістичних досліджень.

Незважаючи на такі, здавалось би, цілком зрозумілі мотиви лексикографічного опрацювання мовного матеріалу, із яким працює письменник, вивчення лексичного багатства творів відомих «майстрів» слова досі здійснювалося в україністиці епізодично, не кажучи вже про цілеспрямоване дослідження якоїсь конкретної частини поетичного вокабуляру певного письменника. Лише з 90-х рр. ХХ ст. письменницька (авторська) лексикографія почала інтенсивно розвиватися, що є виявом загальної тенденції до лексикографічної параметризації. Однак досі з погляду якнайповнішої лексикографічної репрезентації української лексики все ще відчувається нестача

словників ідіостиллю письменників – і загальних, і диференційних, зокрема словників авторських лексичних неологізмів, попри те, що на сьогодні дослідники активно опрацьовують теоретичні засади створення різножанрових словників неолексем.

Однією з актуальних проблем неології є лексикографування нових номінативних одиниць. Словники загальномовних неологізмів дають чітку відповідь на два основні питання неології: перше (екстралінгвального характеру) – для чого створюються нові слова, які сфери суспільного життя активно потребують появи неолексем; друге (інтралінгвального характеру) – за допомогою яких мовних засобів утворюються нові слова. В обох випадках «певним чином віддзеркалюється національна специфіка життя народу і його мови» [34, с. 23]. Ці ключові питання частково розв'язуються й за допомогою словників авторських лексичних новотворів.

Уперше ідею створення спеціального словника авторських лексичних неологізмів висловила 1957 р. російська дослідниця Н. І. Фельдман: «...Словник okazіональних слів російських письменників у різних відношеннях – для лексикології, для історії мови, для стилістики і для літературознавства – становив би чималий інтерес» [126, с. 73]. Утім, лише з 70-х років минулого століття авторські неологізми стають об'єктом лексикографічних досліджень в україністиці. Наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. виокремлюється **неографічний напрямок** лексикографії. Згодом у його межах зароджується й розвивається *індивідуально-авторська неографія* як галузь словництва, основним об'єктом лексикографічного опису в якій стають авторські лексичні неологізми. У зв'язку з цим розмежовуються поняття «словник мови письменника» і «словник *індивідуально-авторських новотворів письменника*» як родові і видові: словник авторських лексичних неологізмів письменника є диференційним (різновидом словника мови письменника) й описує лише певну частину вокабуляру автора, а саме авторські неолексеми.

Останнім часом створення неологічних словників стало особливо актуальним у зв'язку з активним входженням до системи української мови лексичних одиниць іншомовного походження. Водночас «постійне існування» авторських лексичних неологізмів розкриває внутрішні потенції мови, накреслює перспективи поповнення її лексичного фонду за допомогою власних словотворчих ресурсів. Тому лексикографічна фіксація авторських лексичних неологізмів (особливо з урахуванням хронологічного аспекту) дає мовознавчій науці цінний матеріал для розв'язання низки важливих теоретичних питань, зокрема часу входження до лексичного складу мови тих чи тих одиниць, з'ясування екстра- й інтралінгвальних причин такого входження, визначення періоду появи певної словотвірної моделі (типу) чи активізації того чи того словотвірного форманта в продукуванні одиниць певної тематичної групи, роль конкретної мовної особистості у збагаченні національного лексикону тощо.

Важливо звертати увагу на створення не лише традиційних алфавітних словників, а й словників інтегральних, тематичних (ідеографічних), зіставних тощо.

В історії української письменницької (авторської) лексикографії виокремлюють кілька етапів. Своєрідний *підготовчий етап* припадає на десяти роки ХХ ст., коли здійснювалися поодинокі спроби опису словникового багатства окремих письменників. Природно, що об'єктом наукового зацікавлення дослідників передусім стала творчість Т. Шевченка. Біля витоків письменницької лексикографії стоїть «Словничок Шевченківської мови» Н. Малечі [169], виданий 1916 р. в м. Миколаєві. Звісно, авторські лексичні неологізми не були предметом наукового опису в цьому джерелі. Однак чи не вперше мова творів Т. Шевченка підлягала системному лексикографічному описові. До середини минулого століття інші авторські словники, як нам відомо, в українському мовознавстві не з'являлися.

Однією з перших таких праць став довідник філологічного типу «Шевченкова лексика: Словопоказчик до поезій Т. Г. Шевченка» В. С. Ващенко

та П. О. Петрової (1951 р.). Як зауважили укладачі, такий довідник «потрібний як для вивчення мови Т. Г. Шевченка, так і взагалі для сучасної української мови, її історії та основного словникового фонду. Він також може бути використаний з практичними й теоретичними завданнями кожним, хто працює зі словом: письменником, вчителем, студентом...», але найпотрібнішою ця праця стане для науковців-філологів [142, с. 3]. Актуальність створення такого словника укладачі аргументували тим, що відсутність словника шевченкової мови негативно позначається на наукових висновках шевченкознавства, особливо під час вивчення мови поета. Тому, поки буде створено повний академічний словник мови Шевченка, словопоказчик хоча б деякою мірою заповнить цю прогалину. Так чи не вперше було висловлено думку про необхідність створення фундаментального словника мови творів основоположника національної мови та літератури. Для реалізації цього задуму лексикографам знадобилося 13 років («Словник мови Шевченка» був опублікований 1964 р.).

У словопоказчику відображена частота функціонування кожного слова в поезіях Т. Шевченка; зазначено, у якому творі вперше використано кожне зареєстроване слово.

Аналогічні теоретичні засади створення філологічних довідників були застосовані й у процесі укладання словопоказчиків мови творів інших українських авторів, наприклад, – І. П. Котляревського та Лесі Українки.

У 70 – 80-і рр. ХХ ст. поживляється робота українських лексикографів над створенням словників мови творів письменників.

Одним із перших у цей час з'являється словопоказчик А.Т. Сизька «Лексика мови Архипа Тесленка: Словопоказчик оповідань» (Дніпропетровськ, 1970), укладений за тими самими принципами, що й названі вище словопоказчики мови творів І. П. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки. До реєстру словопоказчика, окрім загальноновживаної, соціально обмеженої (аргоїчної) лексики, а також запозичень зі старослов'янської мови, увійшли деякі нестандартні утворення з виразним розмовним забарвленням [163, с. 5].

Аналізуючи особливості еволюції української письменницької лексикографії, дослідники авторських неологізмів не завжди погоджуються з твердженням Ж. В. Колоїз про те, що «перші спроби системного лексикографічного впорядкування індивідуально-авторських утворень в україністиці припадають на період активізації уваги вітчизняних мовознавців до теоретичних проблем неології і пов'язуються з появою монографічних (дисертаційних) робіт, супроводжуваних додатками – словниками-реєстрами індивідуально-авторських слів» [36; 123; 134.]. Такі спроби, до того ж, загалом успішні, були здійснені ще на початку 70-х років. Це стосується насамперед першого в україністиці спеціального словника авторської неологічної лексики – словника авторських неологізмів П. Тичини [135].

До ґрунтовних праць аналізованого типу належить тритомний «Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка» за ред. Л. В. Венєвцевої (Харків, 1979), у якому за допомогою ремарок визначаються граматичні, стилістичні й експресивні особливості слів, а для авторських лексичних неологізмів прийнято спеціальну ремарку – «авторськ. – авторське (слово)» [18, с. XIX]. До реєстрових слів наведено відповідні приклади – ілюстрації з творів автора, причому «розмір цитати коливається від мінімального, закінченого в синтаксичному й семантичному відношеннях цілого (певна частина речення), до цілого уривка, що складається з кількох фраз» [18, с. XIII].

На початку 90-х рр. ХХ ст. вийшла праця Н. М. Сологуб «Мовний світ Олеся Гончара» (1991 р.), у якій подано словник одиниць індивідуально-авторського слововживання письменника. Незадовго до цього В. С. Ващенко наголошував, що здобутки й внесок О. Гончара в розвиток української художньої літератури „загальновідомі та загальновизнані, високо оцінені. Але досі ще не дістала належного висвітлення й осмислення його визначна мовна майстерність, її вага для збагачення й розвитку української літературної мови”. В окремому параграфі, присвяченому мовотворчості О. Гончара, дослідник акцентував увагу на «показових зразках зрілої словотворчої діяльності

письменника», які «ввійдуть правомірно до складу української літературної лексики та дістануть функціонування як „свої” слова, бо створені на матеріалі загальнонародної мови, за її побудовними законами» [17, с. 18 – 19].

Н. М. Сологуб започаткувала в українській лінгвостилістиці традицію укладання письменницьких словників, мета яких полягала в тому, щоб подати загальне уявлення про індивідуальну мовотворчість письменника, про характерні для нього мовні прийоми видобуття авторських смислів [108, с. 132].

Наприкінці 90-х рр. було опубліковане ще одне важливе дослідження Н. М. Сологуб «Мовний портрет Яра Славутича» [108], у якому подано «Словничок індивідуальних слововживань Яра Славутича». Як зауважує дослідниця, «у реєстрі новотворів Яра Славутича, котрі Б. Чопик назвав „славутичизмами”.., нараховується їх близько сотні. Але складений цей реєстр був у середині 70-х років. Отже, за минулі від того роки цей реєстр повинен бути значно розширений. Наступні збірки віршів поета свідчать про це однозначно» [108, с. 46 – 47]. Попри те, що авторські лексичні неологізми Яра Славутича вже були об’єктом наукових досліджень (Н. М. Сологуб спирається на праці Б. Чопика, А. Юриняка, Д. Кислиці), авторка ставить за мету «познайомити читача материкової України з доробком поета в галузі творення нових слів, а принагідно і з поверненням до мови деяких слів, що тією чи іншою мірою вже стали незвичними чи й незрозумілими для сучасного читача» [108, с. 47]. Н. М. Сологуб зазначає, що мета повного словника мови письменника полягає у «фронтальному» вивченні його авторського слововживання. Виконати таке завдання під силу лише науковому колективу, але саме такого типу словник може дати повне уявлення про мову творів певного письменника. Мета ж «Словничка...» скромніша: він дає загальне уявлення про особливості словотворення Яра Славутича, вживання ним власних назв в естетичній функції, перифрастичних номінацій [108, с. 132–152].

Об’єктом лексикографічної фіксації згодом стали атрибутивні конструкції інших українських письменників, зокрема Б. Грінченка [150]. У словнику

«Художнє слово Бориса Грінченка: Словник іменників та їх атрибутів» (Луганськ, 1996) зафіксовано епітети, якими автор наділяє певний об'єкт, виражений іменником. Словникова стаття має такі компоненти: реєстрове слово, кількість ужитих до нього атрибутів (число подано в круглих дужках; атрибути залежно від авторського слововживання наводяться у формі однини чи множини), перелік означень до реєстрового слова (подано в порядку спаду функціональної активності: спочатку наводяться означення, вжиті найбільшу кількість разів (при такому атрибуті вказується кількість слововживань), наприкінці – ті означення, що вжиті одноразово, біля них проставлено цифру 1). У довіднику знаходимо й поодинокі авторські означення до іменників, напр.: *Блакить* (8) – *безкрая, морська, небесна, небесночистая, пишна, пишная, широка, ясна*; *Вкраїна* (6) – *квітчасто-люба, квітчасто-пишна, наша, рідна, сама, широка* [150, с. 36, 39].

У 90-і рр. ХХ ст. атрибутивні номінації в текстах художнього стилю стали об'єктом ґрунтовного опрацювання лексикографів. Це спричинило появу спеціальних джерел, об'єктом наукового опису в яких були обрані епітети. Помітним явищем у лексикографічній практиці став «Словник епітетів української мови» С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт (1998 р.) [123, с. 16], у якому репрезентовані епітетні словосполучення (узвичаєні та індивідуально-авторські), зібрані на матеріалі української поезії від часів І. Котляревського до сучасної. «Естетична цінність мови в будь-якому з її функціонально-стильових різновидів, – зауважують укладачі, – залежить від ролі епітетних, означальних слів ... За епітетами можна простежити розвиток образного мислення, зміну естетичних оцінок, вплив ліричних та епічних джерел на художні тексти ... За кожним конкретним епітетом – національна поетична картина світу» [164, с. 4].

Словникова стаття складається з реєстрового слова, тлумачення слів-заголовків подається в окремих випадках. Після заголовного слова наводиться алфавітний перелік епітетів, до словникової статті введено рубрику «Оригінальні

епітети», у якій подано алфавітний перелік індивідуально-авторських епітетів та відповідні ілюстрації з художніх текстів, напр.: **«БЕРЕЗА (берізка) Біла, білокора, білонога, білостанна, велика... Оригінальні епітети. Вінчально-біла, ніжно-синя. Мій соколе, це все берези, / вінчально-білі і тремкі... (СЙов). Одлигло так на всі світи, Що аж берези ніжно – сині, Здається, наче й ті течуть І пропадають під ногами... (Драч)»** [164, с. 31].

Своєрідним продовженням «Словника епітетів української мови» став словник «Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників» О.М. Рудь (Суми, 2001), у якому репрезентовано епітети до найбільш уживаних у поетичній мові ХХ ст. іменникових назв. Ілюстративним матеріалом у багатьох випадках служать контексти з творів донедавна вилучених із літературного процесу авторів – М. Зерова, Є. Плужника, Є. Маланюка, С. Гординського, В. Стуса, В. Барки та інших, без поетичної спадщини яких вивчення мови української поезії ХХ ст. залишалося б неповним.

Заслуговує на увагу «Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори» Л. В. Оліфіренко (2003 р.) [3, с. 46, 49]. У передмові укладачка словника обґрунтовує доцільність створення такої лексикографічної праці, його важливість не лише для вузьких фахівців, а й для всіх, хто цінує творчість видатного поета. Незважаючи на те, що в українській лексикографії вже є словники такого типу (словники мови творів Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаніка, Лесі Українки, Л. Глібова та ін.), пропонується праця «оперує не всім лексичним фондом творів автора, а розглядає лише ті лексичні одиниці, що належать до т. зв. пасивного шару лексики сучасної української мови» [167, с. 3]. Отже, до реєстру словника влючено: 1) пасивну лексику, яку вживає у поетичних творах В. Стус, – застарілі слова, діалектизми, просторічні слова, фольклорні слова, церковні вирази, терміни різних галузей; 2) авторські лексичні неологізми як характерну ознаку лірики письменника. До реєстру словника за алфавітом унесено слова в початковій формі; подано їхню граматичну і стилістичну кваліфікацію (використано стилістичні позначки:

зневажл., ірон., фам., уроч., поет., нар.-поет., фолькл., церк., книжн., заст., іст., діал.), наведено тлумачення значення реєстрових слів, подано ілюстративний матеріал (із вказівкою джерел). Авторські лексичні неологізми мають у словнику спеціальну позначку – *інд.-авт.* Наприклад:

- **ДВОПОГЛЯД**, -у, ч., , *інд.-авт.* Похідне від **два** і **погляд**. *Та все обрушає нестерпно / двопогляд. У ньому ти суцый, / померлий, пантруєш живого, / зорши за померлим – живий.* (П-1: 87) [Стус, с. 24].

Словник Л. В. Оліфіренко збагатив сучасну індивідуально-авторську лексикографію і відкрив нові перспективи укладання словників авторських лексичних неологізмів.

Останнім часом з'явилися праці, присвячені описові метафоричних засобів художньої літератури. У монографії О. М. Тищенко «Метафора Євгена Маланюка (семантико-функціональний аспект)» (2004 р.) уміщений покажчик наскрізних образів поезії Є. Маланюка, який репрезентує константи поетичного світосприйняття митця [171, с. 119–141]. Компонентами метафор Є. Маланюка нерідко є авторські неологізми, які використовуються в ролі ключових одиниць для створення нового художнього образу.

Ґрунтовною працею, присвяченою комплексному дослідженню лінгвістичної природи мовної та художньої метафори, є монографія Д.В. Лісничого «Метафора з дендронімним компонентом у поетичних творах першої половини ХХ ст. (семантико-функціональний та лексикографічний аспекти)» (К., 2008) з уміщеними в ній словниками іменних та дієслівних метафоричних словосполучень з дендронімним компонентом, відфітонімих колоративів, іменникових словосполучень з метафоризованими компонентами-фітонімами на позначення кольору, колірних порівняльних конструкцій з фітонімами – об'єктами порівнянь та епітетів до дендронімів у творах 51 поета. У зазначених словниках авторських лексичних неологізмів не були об'єктом спеціального дослідження, утім, вони досить часто трапляються як у реєстрах заголовних слів, так і в контекстах ілюстративного матеріалу [79, с. 173].

Підсумовуючи здобутки вітчизняного письменницького словникарства в аспекті лексикографічного опрацювання авторських лексичних неологізмів, не можна обійти увагою те, що аналізований період в українському мовознавстві ознаменований бурхливим розвитком неології та неографії (неологічної лексикографії) як окремих напрямків лексикологічних та лексикографічних досліджень, об'єктом вивчення яких є авторські лексичні неологізми у мовній діяльності суспільства. Поява цих дисциплін зумовлена потребою в професійному, мовознавчому осмисленні потужного струменя нової української лексики, у з'ясуванні тенденцій оновлення українського лексикону та виробленні практичних рекомендацій стосовно його розбудови [60, с. 175]. У багатьох спеціальних словниках, що з'явилися впродовж 1990 – 2000-х років, об'єктом опису стали лексичні новотвори, зокрема авторські.

Результати теоретичного вивчення інноваційних процесів у лексиконі знаходять своє відбиття в новому для української лексикографії типі словника – неологічному. Термін *неологічний словник*, як зауважує Є. А. Карпіловська, ширший за обсягом позначуваного поняття, ніж уже відомі терміни *словник нових слів та значень* або *словник неологізмів*. Стосовно останніх двох термінів його можна розглядати як родовий, оскільки об'єктом опрацювання в ньому стають не лише нові лексеми, а й нові одиниці інших рівнів мовної системи: морфеми, фразеологічні одиниці, моделі творення окремих слів, словосполук і речень, моделі розвитку семантики слова. Предметом опису й пояснення в неологічному словнику можуть стати й нові прояви загальних тенденцій розвитку лексикону мови: інтернаціоналізації – націоналізації (автохтонізації), інтелектуалізації – демократизації (ліберизації, колоквіалізації, субстандартизації чи вульгаризації), тяжіння до економії мовних засобів – деталізації [60, с. 175].

Об'єктом лексикографічного опису в неологічному словнику можуть бути певні лексико-семантичні об'єднання, а саме – розряди, класи, ряди, ЛСГ або ТГ слів. На сьогодні вітчизняна неографія збагатилася різнотипними неологічними

словниками. Зазвичай це одномовні й переважно тлумачні словники. До таких лексикографічних джерел належить, наприклад, словник-довідник Д.В. Мазурик «Нове в українській лексиці» (Львів, 2002), у якому поряд із неологічною лексикою зафіксовано й нові одиниці інших мовних рівнів, зокрема фразеологічні одиниці, продуктивні основи композитів [156].

У «Словнику новотворів української мови кінця ХХ ст.» Г.М. Віняр, Л.Р. Шпачук (Кривий Ріг, 2002) [143] поряд із узуальними неолексемами наводяться й авторські лексичні неологізми (щоправда, без зазначення прізвищ авторів, оскільки точна паспортизація таких утворень не ставилася укладачами за мету). Словник фіксує новостворені й запозичені слова, що з'явилися в періодичних, літературно-критичних, науково-популярних виданнях, засобах масової інформації, усному мовленні останнього десятиріччя ХХ ст. Словник інформує про основні граматичні параметри, словотвірну структуру, джерело надходження неолексеми, подає контекст, що реалізує лексичне значення новотвору

Згодом українське словництво збагачується й іншими спеціальними джерелами фіксації неологічної лексики, зокрема публікуються словники «Лексико-словотвірні інновації» А. Нелюби (Харків, 2004 р.) та А. Нелюби й С. Нелюби (Харків, 2007). До словників увійшли матеріали, зібрані впродовж 1983–2003 рр. та 2004–2006 рр. Описові підлягають деривати з найрізноманітніших різностильових і різножанрових, просторічно-жаргонових джерел в усній та письмовій формах. Такі одиниці «відображають ...приховані ресурси, можливості словотвірної номінації української мови» [161, с. 3]. На думку укладачів, «важливість такої праці, її необхідність і майбутні результати не можуть викликати ні найменших сумнівів. Такі словники допомагають оперативно увести до наукового й культурологічного обігу «найсвіжіший» матеріал, осмислити його, дати стилістичну оцінку, визначити «коефіцієнт» доцільності й подальші перспективи...» [161, с. 3].

Порівняно з іншими джерелами, у яких фіксувалися авторські неологізми, аналізовані словники вирізняються детально описаними теоретичними засадами їх укладання. Словникові статті подано за алфавітом, в ілюстраціях збережено стиль і правопис оригіналу; деривати (заголовні слова) та їх твірні подано з наголосами; функціональне навантаження несуть шрифти; традиційно відбито словотвірні процеси, при цьому трактування значення деривата здійснюється відповідно до контексту. Окрім власне словника інновацій, подано реєстр задіяних словотворчих засобів, наведено найновішу на той час бібліографію з проблем дослідження словотвірно-інноваційних процесів. Усе це, безумовно, має неабияке практичне значення для користувачів-фахівців.

Помітне місце в українській неографії посів «Тлумачно-словотвірний словник okazіonalіzmів» Ж. В. Колоїз (Кривий Ріг, 2003). У передмові умотивовано актуальність створення спеціального словника okazіonalіzmів, насамперед лексичних. Для опису таких номінацій, на думку Ж. В. Колоїз, найбільш придатним є тлумачно-словотвірний словник, «тобто такий, що поєднує елементи тлумачного та словотвірного різновидів лінгвістичних словників. Його мета полягає в тому, щоб, з одного боку, подати тлумачення, лексичне значення okazіonalіzma слова; з іншого, беручи до уваги похідність okazіonalіzmів, – показати їх дериваційну базу та формант, за допомогою якого утворився okazіonalіzmnий дериват. Такий словник ... допоможе користувачеві ... побачити внутрішню форму okazіonalіzmu, а відтак забезпечить краще і правильне сприйняття його структури і семантики» [70, с. 4].

Кожна словникова стаття словника розміщена за алфавітом і складається з двох частин: I. Лексичний аналіз. II. Словотвірний аналіз. Після реєстрового слова подається його граматична кваліфікація, тлумачення значення, ілюстративний матеріал та вказується автор новотвору. У ролі ілюстрацій використано різностильовий та різножанровий матеріал «із творів художньої літератури, із ЗМІ, частково з розмовно-побутового мовлення» [70, с. 5]. Ілюстраціями є не лише цілісні контексти, а й окремі слова, використані в

заголовках чи «спеціальних» рубриках. Тлумачення значення okazіоналізму здійснюється або описово, або через заміну узуальним синонімом, або поєднує описове розкриття лексичного значення та пояснення через уведення синонімів

Отже, розглянуті словники засвідчили, що сучасна українська лексикографія останнього десятиріччя збагатилася цінними з наукового погляду лексикографічними джерелами, що фіксують неологічну лексику кінця ХХ – початку ХХІ ст. Поява таких словників засвідчила також виникнення нового для вітчизняного словництва напрямку – неографії, що має специфічний об'єкт лексикографічного опису – інновації різних рівнів мовної системи. Диференційний підхід до зазначеного об'єкта лексикографування, а саме виокремлення з-поміж інновацій різних мовних рівнів одиниць індивідуально-авторських новотворів, дає підстави для створення спеціальних лексикографічних джерел – словників авторських неологізмів і, за наявності таких словників, виокремлення в межах неографії самостійного напрямку – індивідуально-авторської неографії. Реалізація такого підходу уможливить диференціацію двох об'єктів лексикографічного опису: для власне неологічних словників – узуальних неологічних одиниць різних мовних рівнів, тоді як у словниках авторських лексичних неологізмів фіксуватимуться лексичні новотвори конкретних авторів.

Отже, за висновками фахівців, «сучасний стан вивчення та лексикографічного опису індивідуально-авторських новотворів уможливив виокремлення нової галузі лексикографії – індивідуально-авторської неографії, яка перебуває на перетині двох лексикографічних напрямків – письменницької лексикографії та неографії. Індивідуально-авторська неографія має власний об'єкт наукового дослідження – художнє мовлення, а також і самостійний предмет наукового опису – авторський лексичний новотвір» [29, с. 456].

Висновки до розділу 1

Поповнення словника української художньої мови ХХ ст. новими номінативними одиницями зумовило потребу їхньої лексикографічної фіксації в спеціальних джерелах. В українській письменницькій лексикографії авторська неологічна лексика здавна фіксувалася в словниках мови письменників. Поступове нагромадження та різноаспектний лексикографічний опис неологічної лексики у загальномовних словниках закономірно призвели до необхідності виокремлення самостійної галузі словництва, що перебуває на перетині двох лексикографічних напрямів – письменницької лексикографії та неологічної лексикографії. Це – індивідуально-авторська неологічна лексикографія, що має власний об'єкт наукового дослідження – художнє мовлення, а також самостійний предмет наукового опису – авторський лексичний новотвір.

Словники авторських лексичних неологізмів поповнюють усталену типологію авторських словників.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДСУБСТАНТИВНИХ НОВОТВОРІВ

2.1. Відсубстантивні дієслова

Дієслово є центральною частиною мови, тому що воно як основний клас ознакових слів найчіткіше протиставляється іменникові – класові слів на позначення предметів [19, с. 217, с. 217].

Словотвір українських дієслів є складною дериваційною системою, в якій взаємодіють різні способи і засоби формування похідних лексичних одиниць. Розрізняють дві основні підсистеми, що виділені за типами твірних (мотивувальних основ) основ: внутрішньодієслівний (віддієслівний) словотвір дієслів та словотвір дієслів на базі основ іншої частиномовної належності (відіменникові (відсубстантивні), відприкметникові, відчислівникові та дієслова, похідні від службових слів та вигуків).

Для дієслів характерні такі різновиди морфологічного способу словотвору: суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний, постфіксальний, суфіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний, префіксально-постфіксальний.

Суфіксальний спосіб є продуктивним для деривації дієслівних новотворів від основ іменників, про що свідчить фактичний матеріал проведеного дослідження.

У суфіксальному словотворі відсубстантивних дієслів беруть участь такі дієслівні суфікси: *-і-*, *-и-*, *-ува-*.

У відісубстантивних дієслівних новотворах із дієслівними суфіксами поєднуються твірні основи певних груп іменників, серед яких:

- назви істот, що їх твірні основи вказують на певні якісні ознаки: *дитин-и-ти* ← *дитина*, пор. з узуальним *дитиніти* (СУМ, II, с. 288) ...*Діти дитинять її, губи пригублюють...* (В. Стус, с. 135);

- назви природних явищ: **вітр-ува-ти** ← **вітер**: *Опівдні на Темрюк-горі, / за снами-риданнями колісковими, /... / три берізки вітрували...* (В. Барка с. 91)
- назви частин тіла людини: **долон-и-ти**: *...І долоні її полонять, і пригублюють губи* (В. Стус, с. 131);
- назви абстрактних понять: **барв-і-ти** ← **барва**: *Що зором голубині, чисті – віщі, / прихляться на свято в руки... / барвітимуть, розкривши небо, ввічі, / як подих досвіту порушить.* (В. Барка, с. 258).

Щодо останнього дієслова, то в поетичному мовленні Василя Барки зафіксований ще один новотвір – **барв-ен-і-ти**, утворений за допомогою суфіксів **-ен-** та **-і-**: *Квітинка: німбик віє, / дощі, альти притишені, / й півкрузно барвеніє* (В. Барка, с. 159).

Своєрідну групу відсубстантивних дієслів-новотворів становлять ті, у творенні яких разом з суфіксацією бере участь постфікс **-ся**. За нашими спостереженнями, іменникові основи таких новотворів переважно безсуфіксні. Суфікс **-и-** приєднується до кінцевого приголосного субстантивної основи і переводить її до дієслів разом із постфіксом **-ся**, наприклад: **гетьман-и-ти-ся** ← **гетьман**: *...Той віщий пагорб, на котрому горді гетьманяються дуби — наснився з ночі, аби розлуку близити мою* (В. Стус, 2, с. 172).

Якщо у твірній основі іменника є суфікс, то він зберігається у процесі деривації: **гром-ов-и-ти-ся** ← **гровиця**: *І знов гровиться з оберту ручки, / небесна стихіра, сплакана колісь* (В. Барка, с. 15).

Фіксуємо також поодинокі випадки відсубстантивних дієслів, утворених префіксально-суфіксальним способом. Такі дієслова творяться за словотвірними моделями з суфіксом **-и-**, який переводить основу іменника у дієслово, а префікс, що взаємодіє з основою, надає новому слову додаткового значення. У нашому матеріалі ми зафіксували оказіональне дієслово з префіксом **-о-**, що демонструє цей тип творення, **опазурити** – **пазурі**: *Охопити лазурями. Колісь розтукне серце, чорний вечір опазурить твої одлеглі плечі....* (В. Стус, с. 78).

Найбільш продуктивним способом творення відсубстантивних дієслів-новотворів є змішаний префіксально-суфіксально-постфіксальний, при якому дієслівні суфікси і префікси взаємодіють із постфіксом *-ся*, який передусім бере участь у творенні зворотніх та пасивних дієслів. Продуктивною для таких новотворів є модель «префікс + основа іменника + *-и-* + *-ся*». Рідше досліджувані дієслова творяться за допомогою суфікса *-ува-*. У процес деривації залучено такі префікси:

в-, наприклад: *всніжитися: Відчутно тайну довкруг незміренну, / з прощання на пору! всніжиться смертю* (В. Барка, с. 275);

з-, наприклад: *звітрильнитися* (В. Барка); *згрозитися* (В. Барка);

роз-, наприклад: *розпелюститися: Треба щедро – серцем одним, устами / ледь розпуклими – розпелюститися втіхи гін, / всевідради!* (В. Стус, 2, с. 106);

про-, наприклад: *просніжуватися* (В. Барка).

У поетичному словнику В. Барки та В. Стуса дієслова-новотвори сприяють вираженню не лише яскравого словесного образу, а й характеризуються високою інформативністю, що зумовлена їх структурно-семантичними особливостями. Для дієслівних новотворень характерним є оригінальне співвідношення між узуальним значенням твірної основи й новою словотвірною структурою. Такі утворення в цілому збагачують семантику тексту, посилюють експресивність усього висловлювання.

2.2. Відсубстантивні прикметники

Прикметник як частина мови означає непроцесуальну ознаку (якість, властивість, відношення між предметами і явищами) і виражає її у синтаксично залежних словозмінних категоріях роду, числа й відмінка. Номінативна функція прикметника реалізується через поєднання їх з іменниками [41, с. 526].

Прикметникові новотвори не тільки характеризують, а й уточнюють ознаки предметів, явищ, понять, виражають різну міру вияву ознаки, суб'єктивну

оцінку денотата Ця частина мови в основі своєї семантики має ознаковість, дає значний оцінний потенціал і може в тексті виступати в ролі епітета [113, с. 88].

«Поняття ознаки (якості, властивості), що лежить в основі семантики кожного адектива, створюється переважно через усвідомлення відношень між двома предметами – предметом означуваним і предметом, що має спільну з ним рису або якоюсь властивістю зв'язаний з ним» [113, с. 94]. За спостереженням фахівців, «прикметники за своєю семантикою складають безперервний ряд від власне оцінних прикметників до прикметників, які позбавлені оцінного значення (відносні прикметники)» [43, с. 67].

Серед прикметників важливу роль відіграють композити, які в поетичній мові здатні конденсовано передавати зміст поняття, робити його різноплановим, сприяти економному вираженню думки, побудованої на асоціативних уявленнях. Віршовий розмір, ритм поетичного твору спричиняє утворення складного слова [102, с. 7].

Оказіональні відсубстантивні прикметники творяться способом суфіксації за допомогою суфіксів *-н* (ий) та *-ов* (ий), як-от: *снігопадовий* (В. Барка) ← снігопад: *Снігопадовий спокій* <назва твору> (В. Барка, с. 82); *сніжничний* (В. Барка) ← сніжниця.

Хоча суфіксація є найпоширенішим способом творення узуальних прикметників, проте в аналізованому матеріалі продуктивними є префіксально-суфіксальний спосіб творення відсубстантивних okazіональних прикметників та спосіб складання основ.

Загалом префіксально-суфіксальний (конфіксальний) словотвір прикметників української мови продуктивніший, аніж префіксація, особливо у відіменникових утвореннях.

Притаманною ознакою відсубстантивних прикметникових новотворів є додавання до іменникової основи конфіксів *без-...-н*(ий), *з-понад-...-н*(ий), що переводять іменникову основу в розряд прикметників, наприклад:

без-квіт-н-ий ← квітка (квіти): *Ржавіє огорожа при ямині, / що з досвіта, галузками безквітний, / "мертвецьку" будить об шибки...* (В. Барка, с. 27);

з-понад-світ-н-ий (В. Стус) ← з-понад світу.

Складні прикметники творяться способом складання іменникових основ зі сполучним голосним **-о-**:

горл-о-згукий (В. Стус) ← *горло* + *згук*;

гром-о-рукий ← *грім* + *рука*: *Братчики: на ковадлі, – братчики громоруки – гряхнуть! огняниця зсиплеться в обкружини крукові...* (В. Барка, с. 189);

іскр-о-пéрий ← *іскра* + *перо*: *Над травнем — іскроперим раєм — провис розіп'ятою тінню, морським. Рибальським. Громовим* (В. Стус, 2, с. 188).

Такі утворення можуть бути ускладнені суфіксацією:

веселчат-о-віноч-н-ий ← *веселка* (можливо, і від авторського прикметника *веселчатий*) + *вінок*: *Відходить образ сонця, світячи місяць: / таємничо спломенійся! – / при хмарності – вкружно веселчатовіночний, / протиставник ночі* (В. Барка, с. 369);

гром-о-глаголь-н-ий ← *грім* + *глагол*: *в грозі грогоглагольній, / де сіє полум'я й дощі при чорній волі!* (В. Барка, с. 27);

барв-о-веселч-аст-ий ← *барва* + *веселка*: *Спішіть, бо зміряє сузір'їв годинник – / зверхчас: над барвовеселчастий звід* (В. Барка, с. 34).

2.3. Відсубстантивні іменники

Іменник найчіткіше вирізняється з усіх частин мови, бо його семантичне ядро формують позначення предметів і тих понять, яким притаманне передусім те, що вони відображають матеріальні предмети й містять у своїй семантиці внаслідок цього загальну категорійну ознаку предметності. Це означає, що в основу виокремлення іменника покладено ономасіологічну категорію предметності [76, с. 45; 19, с. 47].

Як відомо, іменники є тим класом слів, що активно поповнюється новими лексичними одиницями, зокрема такі динамічні процеси тісно пов'язані з авторськими новотворами, що й презентує аналізований у нашій роботі матеріал.

У сучасній українській мові іменники розподіляються на лексико-граматичні розряди: конкретні й абстрактні іменники, збірні і речовинні іменники. Серед новоутворених іменників В. Барки та В. Стуса найрепрезентативнішими є конкретні й абстрактні, а також збірні іменники.

Творення авторських відсубстантивних іменників відбувається за допомогою усіх наявних у мові способів словотвору, але до найпродуктивніших, за нашими спостереженнями, належать афіксація морфологічного способу й основоскладання. Розглянемо окремі типи творення відсубстантивних іменників у мовотворчості В. Барки та В. Стуса.

Найбільш продуктивним класом іменникових новотворів у досліджуваному матеріалі є суфіксальні деривати.

У поетичному лексиконі В. Барки та В. Стуса представлені інновації, що належать до лексико-граматичного розряду конкретних іменників, які позначають дискретні предмети, тобто речі, факти, явища, які підлягають рахункові [116, с. 324; 19, с. 51]. Конкретні іменники виражають поняття, у яких передається все те, що людина пізнає органами чуття [117, с. 196].

Серед авторських лексичних новотворів В. Барки та В. Стуса є occasionальні назви осіб, серед яких найбільш поширеними є деривати з суфіксом **-ник-**:

втєч-ник (В. Барка) ← втєча: *На камені коло паркану, / відпочиває втєчник...* (В. Барка, с. 99);

звіт-ник ← звіт <назва твору> (В. Барка, с. 103);

лопат-ник ← лопата: *На пустоші став, як погребець, лопатник! – / і риє: в схорон кістяків* (В. Барка, с. 56);

окуляр-ник ← окуляри *На кафедрі він, окулярник, обперся; / академічна строгість – рівна війні* (В. Барка, с. 45);

тортур-ник ← тортура: *Замок; а паща безодні розкрита, / тортурник споглядів, / чайний чатуючи слід* (В. Барка, 2, с. 93);

трон-ник ← трон: *Поклонився тронник, щастен – многораден, / а два другі клали золото і ладан.* (В. Барка, 1, с. 125);

турбот-ник ← турбота: *Турботники: в мирності священній! – / їм світло склала нетутешність* (В. Барка, 2, с. 162);

учитель-ник ← учитель<назва твору> (В. Барка, 1, с. 572).

Фіксуємо також поодинокі іменники-новотвори, для яких можна розглядати творення або від іменникової основи, або від дієслівної, наприклад: **рим-ов-ник** <назва твору > (В. Барка, 2, с. 46), утворено від *рима* або від *римувати*.

Авторські новотвори з суфіксом **-ник-** в аналізованому матеріалі позначають осіб за родом діяльності по відношенню до того, що названо твірною основою.

Авторський корелятивний іменник **фарисе-єн-я**, що має значення особи за ознакою недорослості, утворений за типовою словотвірною моделлю від основи іменника *фарисей* за допомогою суфікса **-єн** (я), що переводить його в іменник середнього роду: *Зненацька з гурту фарисеєня / в зухвалім тоні піддзвоня...* (В. Барка, 9, с. 153)

Абстрактні іменники творяться за допомогою суфіксів **-ість-** від основ інших іменників. Зазначимо, що модель дериватів на **-ість-** передусім охоплює похідні іменники, утворені на базі прикметників. Наприклад:

айстр-ість ← *айстра*. (В. Барка, 3, с. 21)

Суфікс **-ість-** може поєднуватись з іншими суфіксами:

- з суфіксом **-н-**: **сніжність** ← сніг: *А в грозьбі звірючи руками, / розрива криваві сосни – / через скелю і громами спрямить: / сніжністю розливши в поспіх.* (В. Барка, 7, с.20); *Все з тінизни – сніжністю закрите, / все: закрите, біле, біле...*(В. Барка, 7, с. 66);

- з суфіксами -н- та -ичн- бальзамничність ← бальзам: *...і в сонця – мов проклін нещастю! – / бальзамничність одвічна.* (В. Барка, 1, с. 172),
- з суфіксом -ов-: грозовість ← гроза: *Грозовістю в звіт наслідивсь, / обмиваючи землян.* (В. Барка, 2, с. 97);
- з суфіксами -ов-, -ит-: барвовитість ← барва: *Зодягнено обривну гору, / під барвовитість лісу, віттям хоруговку...* (В. Барка, 2, с. 215);
- з суфіксом -ев-: сонцевість ← сонце: *А вразами згірк, на рішучість – / окрилений вирвався з ланок цепу: / з глибинства – з неволі! скарги скрушні / здійсмає: в сонцевість праотцеву.* (В. Барка, 2, с. 255).

Залежно від потреб номінативного характеру з'являються у вокабулярі письменників інновації на позначення **збірних назв**. Цікавими є випадки новоутворень за допомогою суфіксів **-изн-, -инн(я), -й- (-івй-)**:

хмар-изн-а ← хмара: *В розвалля хмаризни півобід нагнувсь: / прозоріє в тонах!* (В. Барка, 2, с.8); *До рамен: з горючістю гроз приникла / хмаризна холодна.* (В. Барка, 2, с. 65).

гром-овинн'-а ← грім: *Що 'д першого земля димувала, / по другому: зелень березяна в злам'я, / за третім фортеця гровиннями рвонулась! полум'яна...* (В. Барка, 5, с. 41);

балзам-й-а ← бальзам: *Відпиймо відтіль з балзам'я, душі вбогі! – / сполум'яніти серцями...* (В. Барка, 2, с. 314);

гром-івй-а ← грім: *...Бо чути – забиває цвяхи / громів'я крізь сусідню тьму.* (В. Барка, 1, с. 150);

вітр-івй-а ← вітер: *Не спиниться вітрів'я рясновіте; / як молодість, мина проз мене.* (В. Барка, 6, с. 54); *І від пустельності зими, в тіснота, / вітрів'я хвилю сірокрильну / крізь сіті зливи з поблиску приносить...* (В. Барка, 6, с. 238);

блискавич-ч'-а ← блискавиця: *...стрічати в блискавиччях від престолу – / Життєначальника, що в славі.* (В. Барка, 1, с. 290).

Суфікс **-изн-** може поєднуватись з суфіксом **-ник-**, тоді збірність переходить у номінацію особи: *хмари зник: Блідий небокрай, серебром*

прохолодний; / а в обрій – мов камінь синій заліз – хмаризник: низько! горя беззлобність / на болях без сліз (В. Барка, 2, с. 203).

З-поміж новотворів В. Барки привертає увагу іменник на позначення однієї квітки айстри, зі зменшено-пестливим відтінком: **айстр-ин-к-а** ← *айстра*: *І згадка: без кореня айстринка – безземельна, / сльозиться крізь грім війни копіткий*. (В. Барка, 2, с. 296).

Оказіональні відсубстантивні іменники можуть творитися **префіксальним різновидом** морфологічного способу. У поетичному лексиконі В. Барки та В. Стуса префіксальні індивідуально-авторські іменники становлять численну групу інновацій, утворених за участю різних префіксів та префіксоїдів.

У досліджуваному матеріалі до продуктивних належить модель з використанням префікса спільнослов'янського походження **на-**, що втратив семантичну виразність, а тому виділяється шляхом етимологічного аналізу слів, він здебільшого виражає вказівку на предмет, який схожий на той, що названий твірною основою: **на́-верх**, **на́-низ**, **на́-скін**, **на-життя**: *Тут наверх, паниз, пажиття і паскін, переступай лискуче лезо меж, і рідні лиця за порожні маски тобі здадуться з понадгірних веж* (В. Стус, с. 167); **на-віття**: *Ледь очі стулиш — дерево росте і павіттям, немов судини чорні, тобі всю душу оплете...* (В. Стус, с. 120); **на-ніготь**: *І разом з тобою ми заходимося визбирувати роздаровані уста, очі, пам'яті, погляди, губи, плечі, розшукаємо – все до найменшого панігтя...* (В. Стус, с. 58); **на-рура**: *Те безмежжя сил, розбурханих од молодого болю, ті парури зусиль...* (В. Стус, с. 57).

Так само втратив семантичну виразність префікс **пра-**, що позначав віддалені рівні спорідненості у висхідній та спадній лініях: **пра́-первні** (В.Стус); **пра-джерелó** (В.Стус); **пра-літа́** (В.Стус).

Як бачимо, такі новотвори характерні для мовостилю В. Стуса.

У структурі деяких іменників-новотворів виділяємо префікс **перед-**, що має значення «передувати в часі»: **перед-життя**: *..Пробути в переджитті, наприпочатку спроб в недоновонародженні. Дарма* (В. Стус, с. 102); **перед-**

кінéць: Прагни стрімголов на ту тропу, що яра, наче кров, воліє душ, що щирі і одверті так і живуть своїм передкіпцем, як припочатком (В. Стус, с. 90); передутр́ата: Обгасли зорі. Лиш одна світила передутратою усіх прощань (В. Стус, с. 56).

Для новотворів В. Стуса характерний префікс *межи-*, який в узуальних утвореннях входить до складу конфікса. Наприклад: *межи-гóни*: *Що б то нам посовгнути – ці межигони часу, марудні межигони живоття, коли змарнілі постаті снаги, ці бурі пристрастей попопелілих, раптово окошилися на нас. І хочеться сягнути за крайчасу, за прапервні (В. Стус, с. 57); *межи-плéтиво*: *І в межиплетиві нових доріг все, що згубив ти, все, що приберіг, благословить будучина прозора. (В. Стус, с. 182); *межи-прóстір*: *Ти в межипросторі. І – посеред. Життя і смерть — оце і вся вистава (В. Стус, с. 137); *межи-світ*: *Тільки перехожий межисвітів, ворушишся на споді чужого існування. (В.Стус, с. 155); *Живу-чекаю, нібито подосі існую в межисвіті — скраю смерті і скраю існування. (В. Стус, с. 101).*****

Авторські іменники із префіксом *над-* наділені значенням піднесення над чимось: *над-не́бо*: *Були мої моління всує – Бог не почув і не простив, і вже її душа прямує в наднеба синь (В. Стус, 2, с. 154); *над-торóси*: *Похідне від над і тороси. ...оце світіння полохких світань світів жертовних, що мене запалює всенепогасним і ламким, як крига, огнем співучих надторосів — криг (В. Стус, с. 80).**

Чималу групу формують okazіональні відсубстантивні іменники з префіксом *о-*, що не характерний для системи іменникового словотворення: *о-дяка*: *...не зраджуючи правду і добро, їм принеси без чорних заборол свою любов, одяку і дитинність (В. Стус, с. 76); *о-клунок*: *Як удова, з оклунком заходить Україна в рідний дім... (В. Стус, 2, с. 156); *о-хвилі*: *Чорно-біла весна між крижсин, рябуватих охвиль... (В. Стус, с. 121).***

Оригінальними в мовотворчості В. Стуса є деривати з префіксом *по-*, що означає «після чогось». Такий префікс характерний для системи творення

прислівників, дієслів, проте фіксуємо його використання і для okazіональних іменників: **но́-ніч**: *Громадились тороси криги, поніч голодними світилася очима...* (В. Стус, 2, с. 129); *Я чую враз зірвусь. Риданням поночі. І перетягну горло, мов жгутом, Затисненим в кулак промінням місячним* (В. Стус, 2, с. 199); **но́-смерк**: *Як сонце посмерку пече! Як приском обдає!* (В. Стус, с. 89); *Та невідомінь, чорна плівка посмерку, вертає відчуття себе самого...* (В. Стус, с. 166).

До притаманних ознак авторського словотворення належить використання префіків без- (безо-), на-, пере-, поза-, при-, не властивих для творення узуальних іменників української мови. Фіксуємо деривати на позначення абстрактних понять: **безо́-край**: *І тільки ти. І вечір. І безокрай — надколотих світів. І тиша тиш* (В. Стус, с. 105); **на́-крик**: *Отой прощальний змах тонкоголосий тремтливої руки, той голий накрик — пункти рами — щербати й яр, той пагорб — яким зигзагом путь тобі значив?* (В. Стус, 1, с. 124); **перé-думи**, **пере-злó**, **пере-мета**: *Світ залито густою смолою передум, перезла, перемети* (В. Стус, с. 50); **поза-прóстір**, **поза-чáс**: *Як вікна в позапростір, позачас, за мури німоти і всепокори, так світяться свічада, світлом хорі, і пильно задивляються крізь нас у сяйва...* (В. Стус, 1, с. 66); **при-почáток**: *Набухле серце облютус — як не урветься твій терпець, і вже в мені многолітує, мов припочаток і кінець.* (В. Стус, с. 163); *Тим себе тиш, що більше не буде ні стежки, ні кладки, що ти припочаток усіх припочатків* (В. Стус, с. 165); **при-тінь**: *І присмерк, притінь торжества, і годі руку простягнути, аби за край душі сягнути, за гостру кригу розставань* (В. Стус, с. 134); **при-туга**: *...Що не рядок — то самота жіноча, притуга, біль, і гіркота, і злидні...* (В. Стус, с. 101).

Виділяється також похідний іменник з префіксом іншомовного походження **прото-** (у значенні перед): **прото-бажáння**: *Можє, Бог чуттями править, чуттями править, можє, дика товч ще неоговтаних протобажань людських...* (В. Стус, с. 174).; *Тьмавих протобажань заповітна межа: зі напасті зі щастям давно на поясах* (В. Стус, с. 16).

Для мовотворчості В. Стуса характерні відсубстантивні okazіональні іменники з початковим компонентом само-, який можна кваліфікувати як префіксоїд, або як першу частину складного слова. Більшість таких слів утворена від основ віддієслівних іменників, наприклад: *само-біль* (В. Стус); *само-воля* (В. Стус); *само-вивищення* (В. Стус); *само-вигоряння* (В.Стус); *само-вижидання* (В.Стус); *само-вороття* (В.Стус); *само-воскресіння* (В.Стус); *само-втеча* (В.Стус); *само-втрата* (В.Стус); *само-дár* (В.Стус); *само-дóкír* (В.Стус); *само-дарування* (В.Стус); *само-довіра* (В.Стус); *само-досáда* (В.Стус); *само-дохóдження* (В.Стус); *само-заборóна* (В.Стус); *само-загасання* (В.Стус); *само-затémнення* (В.Стус); *само-зникання* (В.Стус); *само-зрáда* (В.Стус); *само-кружеляння* (В.Стус); *само-наближення* (В.Стус); *само-нарóдження* (В.Стус); *само-нарікання* (В.Стус); *само-обмеження* (В.Стус); *само-озирання* (В.Стус); *само-окрáдення* (В.Стус); *само-окупація* (В.Стус); *само-офіра* (В.Стус); *само-палання* (В.Стус); *само-переростання* (В.Стус); *само-повертання* (В.Стус); *само-подóвження* (В.Стус); *само-подолання* (В.Стус); *само-поминання* (В.Стус); *само-постання* (В.Стус); *само-припинення* (В.Стус); *само-проминання* (В.Стус); *само-протистояння* (В.Стус); *само-прочування* (В.Стус); *само-розсвітання* (В.Стус); *само-розтрáта* (В.Стус); *само-розщéплення* (В.Стус); *само-сóн* (В.Стус); *само-світ* (В.Стус); *само-смéрть* (В.Стус); *само-спáлення* (В.Стус); *само-стрáта* (В.Стус); *само-уникання* (В.Стус); *само-упокóєння* (В.Стус); *само-утрáта* (В.Стус).

У системі словотвору okazіональних іменників значне місце посідає афіксоїд *пів-* (*напів-*): *пів-вагання* (В. Стус); *пів-душі* (В.Стус); *пів-зáміри* (В.Стус); *пів-зма́ги* (В.Стус); *пів-надії* (В.Стус); *пів-небéс* (В.Стус); *пів-причáли* (В.Стус); *напів-бажання* (В.Стус); *напів-душі* (В.Стус); *напів-ступá* (В.Стус).

У мовотворчості В. Барки фіксуємо новотвори з префіксоїдами *зверх-* та *лже-*, наприклад: *зверх-блискавка*: ... Від *зверхблискавки*, в млість на довкільну, / мов звергнуто небесну кадильню!.. (В. Барка, 2, с. 100); *лже-водій*: Їдкі, в найнауковішій подобі, / *лжеводії*, до зводку зголоднілі... (В. Барка, 1, с. 153).

Чимало відсубстантивних okazіональних іменників утворено **конфіксальним (префіксально-суфіксальним) різновидом** морфологічного способу.

«До префіксально-суфіксальних іменників належать такі деривати, в яких іменникова основа оформляється суфіксом (з нульовою чи матеріально вираженою флексією) разом з одночасним приєднанням префікса» [116, с. 251].

Найбільшу продуктивність виявляють okazіональні іменники, твірною базою яких є прийменниково-відмінкові іменникові словоформи, у яких у процесі деривації прийменник стає префіксом.

В аналізованому матеріалі до таких похідних одиниць належать деривати, утворені за допомогою префіксів *без-*, *при-*, *проти-* та суфіксів *-ник-*, *-ець-*, наприклад:

без-вір-ець ← *віра*: *До колісниці виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так, самі безвірці, роблять...* (В. Барка, 8, с. 26);

без-світ-ник ← *світ*: *Туман! – поткавсь непроглядно: безсвітник...* (В. Барка, 2, с. 111).

при-брам-ник ← *брама*: *...Безсонно прибрамник хліб заробля.* (В. Барка, 2, с. 18);

проти-закон-ець ← *закон*: *Начальний дух: протизаконця звідси, / крізь смерть вестимуть – істину стерпіти.* (В. Барка, 5 с. 56).

Також чисельною є групи іменників, утворених за допомогою конфіксів, що включають префікси *без-*, *між-*, *над-*, *о-*, *по-*, *при-*, *роз-* та давній суфікс *-j-*, який у словах з основою на передньоязиковий спричинив подовження:

без-храм-й-а ← *храм*: *Мов з пустині – мари півцвіточні, / де безхрам'я тінь збирає...* (В.Барка, 7, с. 146);

над-грóз-з-я ← *гроза*: *Сумирна жди. За видноколом сизим Надгроззя куциться. А піде дощ — ми з книжкою додому подамося...* (В. Стус, 2, с. 166);

о-крил-л-я ← *крило (крила)*: *Та бійся знесеному будь: Ікарове окрилля вік навертатиме на путь досадного знесилля.* (В.Стус, 2, с. 173);

о-хвил-л-я ← хвиля (хвилі): *Звабливо жита іще грають спижєво-зеленим охвилям*. (В. Стус, 2, с. 83);

о-шрót-т-я ← шрót (дріб): *Тінь біжить — поверхи давніх днів. І заволока — на ошроття часу* (В. Стус, 1, с. 137);

по-весін-н-я ← весна: *Реве повесіння, Вантажєне снігом і кригою...* (В. Стус, с. 210);

по-вечір-й-а ← вечір: *І над тим над вишневим, над карим твоїм повечір'ям, як веселка тремка, лазуровий твій усміх сумний затріпоче...* (В. Стус, с. 116);

по-гроз-з-я ← гроза: *Погроззя океану <назва твору>* (В. Барка, 6, с. 260);

по-доц-ів-й-а ← доц: *Розсвітів листя: душа їм сестриця; / діти: як птиці, тінке подоців'я...* (В. Барка, 5, с. 121); ... *Від подоців'я райдужиться дужник*. (В. Барка, 1, с. 181);

по-меж-ів-й-а ← межа: *Кажи — занадто ми передовіряємо себе тому, чому наймення ще немає, але яке вже суть значить свою на помежів'ї шалу?* (В. Стус, с. 46);

по-хмар-й-а ← хмара: *Чутно голос, мов зростає в страхах; / від похмар'я храмик любий...* (В. Барка, 7, с. 238);

при-гроз-з-я ← гроза: *Пробіга супутний: від пригроззя, / з хати блискавок, як птиця*. (В. Барка, 7, с. 258);

роз-весін-н-я ← весна: *Нашорошений пролісок — Ніби зайчик уважний До вітрів і до шереху Розвесіння гіркого!* (В. Стус, с. 214).

У таких утвореннях фіксуємо авторське порушення правописних норм української мови: наприклад, у поетичному фрагменті: *Міжзорря! До дальніх гаваней Вирушаймо!* – дериват *міжзóрря* (В. Стус, с. 212), за нормами українського правопису, потрібно писати з апострофом, проте В. Стус запропонував написання з подовженим [р].

У мовотворчості В. Барки та В. Стуса частина індивідуально-авторських іменників є **компози́тами** та **юкстапозитами**, тобто номінаціями, утвореними способом **складання**.

Композити – це єдинооформлені складні слова, до складу яких входять дві або більше основи та інтерфікс. Зауважимо, що у творчому доробку письменників наявні лише композити з двома основами. Складних слів із трьома і більше основами ми не виявили.

Творення індивідуально-авторських іменників за моделлю «основа іменника + основа іменника» відбувається за допомогою інтерфіксів *-e-* та *-o-*:

1) „основа іменника + *-e-* + основа іменника”; у межах цього словотвірного типу виокремлено групи з першою основою від слів:

– життя: *житт'-e-існування*; *житт'-e-смерть*: *У затишку прожити не судилось: ударив грім – і зразу шкереберть усе пішло, що ніби тільки снилось, як життєіснування й життєсмерть (В. Стус, с. 24); О порожнечо душ і порожнечо життєіснування на півдороги між життям і смертю. (В. Стус, с. 37); *житт'-e-начальник*: *Враз: виручі підмур'я струснувши / світоскладу – розсвіт править; / бо Життєначальник, вічно суцый, / воскресає: стати в царстві. (В. Барка, 7, с. 214); Назаря – Життєначальник! всесвятістю приклоняти; / киплять, як медами гречок, вали в океані. (В. Барка, 2, с. 125); ...Стрічати в блискавиччях від престолу – / Життєначальника, що в славі. (В. Барка, 1, с. 290); *житт'-e-приконець*: *А ви до мужнього життєприклонця / звертаєтесь, як діти – як малі. (В. Барка, 5, с. 73); (В. Стус); *житт'-e-струмування*: *Дороги далі круто повелись туди, де грає життєструмування, оце уводноволене кохання, правдива уселенська благовість. (В. Стус, с. 164); *житт'-e-токи*: *Нарешті збір, нарешті збір померлих днів і років, мов грати чорних спроневір і ярих життєтоків... (В. Стус, с. 131).*****

– сонце: *сонц'-e-лёт*: *Зворохобилися айстри приосіннім сонцелетом, проминальною порою падолистом деручким (В. Стус, с. 92); *сонц'-e-поворот*: *Скорбний сонцеповорот на води; / сиві брови: понад берег. (В. Барка, 7, с. 182); *сонц'-e-пруг*: *Як боляче ряхкоче сонцепруг! Як — далина! (В. Стус, 2, с. 164); *сонц'-e-хресник*: *Віечно в небі сонцехресник! – / мов крилля сяєво підносить. (В. Барка, 1, с. 306);****

– цар: *цар-е-прислужник: Палахкотять багристі смолоскипи, / і видно: проти ніші судді стали, / цареприслужники пишноколірні...* (В. Барка, 5, с. 75);
цар-е-коронець: ...Одна зросла, як доня сонцю, / небесному царекоронцю. (В. Барка, 1, с. 19);

– серце: *серц-е-окий: Сто плах перейди, серцеокий, / сто плах, сто багать, сто голгоф...* (В. Стус, 2, с. 180);

– смерть: *смерт-е-існування: Сховатися од долі – не судилось. Ударив грім — і зразу шкереберть пішло життя. І ось ти — все, що снилось, як смертеіснування й життєсмерть* (В. Стус, с. 83);

– душа: *душ-е-крона: Я розлука душ — одна загасла, друга спалахнула (лиш не твоя, бо смертна павза вже обтяла зароділу душекрону)...* (В. Стус, с. 203);

– хвиля: *хвил-е-вбддя: Немов відбиток на воді тремкій, що не почезне в хвилеводді, пробудь мені в солоній і гіркій у богонародженній вроді.* (В. Стус, с. 147);

2) «основа іменника + -о- + основа іменника»; іменники цього словотвірного типу – це найменування (часто образні) осіб:

доц-о-винець: < назва твору >, (В. Барка, 1, с. 343);

зл-о-противник: ...щоб доц погроз потьмарив небокрай / і задзвенів як кара, як возмездя злива / над головою злопротивника закону / Господнього і людського! (В. Барка, 1, с. 71);

пекл-о-крилець: То: між небом лизуть і землею / пеклокрильці «воздух» тайний. (В. Барка, 7, с. 247);

псалм-о-співець: ...при арфі – сонце псалмоспівець. (В. Барка, 1, с. 189);
Древній океан, здійнявши груди, / вигримить, крізь бурю зблисне – / мову, на стострунностях орудних: / вінценосний псалмоспівець. (В. Барка, 7, с. 270)

або абстрактних понять: *розлук-о-стріча: Розлукостріче і не-пусти і зупини, і вже навіки поверни — бодай мене — мені!* (В. Стус, с. 118);

о-брухт: Чи не дарма священну лють свою Вливати іншим в уші, як

отруту, Що власну душу спопелить, боюсь, Останками чуттів і словобрухту (В. Стус, 2, с. 172).

До **юкстапозитів** належать новотвори на позначення:

– осіб за зовнішньою ознакою: *бабуся-чорнозубка: Бабусі-чорнозубки / з лахміття підкидають висохлу, мов корінь, руку...* (В. Барка, 5, с. 62);

– назви осіб за соціальною ознакою: *володарка-пані* (В. Барка); *цар-сердега: Хто, від недужого царя-сердеги, вклонявсь: нехай Цілитель святосердний дарує з порятунком образ.* (В. Барка, 2, 16);

– назви споруд: *башта-страженъ: Внизу акули, башти-стражні / й лани й потоки рвучі* (В. Барка, 5, с. 131);

– емоційно-оцінні назви осіб: *дука-владолобець: Берлінські дуки-владолобці / ворожать на алмазнім блюдці...* (В. Барка, 1, с. 137); *потвора-василіск: Здалось попам, що брат потворі-василіску / з пекельної з'явивсь глибочини* (В. Барка, 8, с. 103); *злодій-фюрер: Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злющі – за колючими дротами* (В. Барка, 9, с. 144);

– емоційно-образні назви істот: *бджолинка-кряля: Чи гречка зустріча бджолинка-крялі, / здається, квіт її ріки відчалив...* (В. Барка, 5, с. 159);

– назви предметів за їхньою ознакою: *дзень-струна́: І думою одною півсну кошлатить ся. І дзень-струною не йде це дивне диво з голови* (В. Стус, с. 194);

– емоційно-образні назви рослин: *соняшник-князь: Сестри прилинули до соняшника-князя: / – вітайся!* (В. Барка, 1, с. 107);

– назви на позначення життєвих проміжків: *лебединя-смерть: Тож хай крилом нас криє лебединя- смерть: моторошна і усеблага* (В. Стус, с. 37);

– назви почуттів: *біль-жада́: Річки тепла ковбання, літеплена вода. Ось тобі, сну— смеркання, спогад твій – біль-жада* (В. Стус, 2, с. 28); *ра́досте-біда́: Я там сидів, де трьох річок вода - Дніпра, Десни і неба – струмувала і обережно серце обмивала якась непевна радосте-біда* (В. Стус, с. 121); *ра́досте-жалі́: ...Де розкошує маячня моїх далеких недобутих марень в калейдоскопі радосте-жалів, над вежею стожальної покари стрілою давніх і незбутніх днів...* (В. Стус, с. 154);

радощі-жалі: ..Де розкошує маячня моїх далеких недобутих марень в калейдоскопі радоще-жалів... (В. Стус, с. 206 – 207); слово-біль: Ти підносишся, гінкий, як слово-біль, Гінкий, несамовитий, як стожало, Жалів відьомських... (В. Стус, 2, с. 189); слова-зажури: Слів-зажур, мн., інд.-авт. Журливі, тужні слова. Не чути їхніх слів-зажур, урвалася дорога, якою близяться уста, рамена і долоні... (В. Стус, с. 27); біль-самота: ...І вже ти, як цятка, і вже над пільмою спалахуєш зойками біль-самоти (В.Стус, 2, с.18); крайбіль: Ждання – то крику витягнута гума і за крайбою видовжена геть (В.Стус, с. 95);

– назви явищ природи: борвій-ураган: коли на попелищі борвій-ураган, / базарники вивірюються з храму (В. Барка, 5, с. 105); вітерець-левант: ... від зорі я з сином дожидала , / вітерець-левант із-за грімкого вала / рукавами переймала (В. Барка, 1, с. 39); вітер-світлокрил: З моря вітер-світлокрил прилітає, / дим та пил на крутий Собероаш одвіває... (В. Барка, 9, с. 38); дощ-кров: Що коло шляху, дощами-кров'ю / потопленого, / а димами-пожарами зав'язаного, / а трупом-молодістю встеленого, / що коло шляху, там стояла матінка, / сива ненечка... (В. Барка, 3, с. 11); посуха-бездожжя: ...де знайти, при Лаврі ченця спитай... / помолиться в посуху-бездожжя, / зливи заходять (В. Барка, 5, с. 234); пург-сніги: Лиш модрини гудуть, гудуть мо- дрини, а вітри лекалами хуг піють, що заблуклий в сопках пестун скоро без ведмедиці в пург-снігах згине (В. Стус, 2, с. 17); хмарка-серпанок: Йдуть хмарки-серпанки (В. Барка, 9, с. 48); хмара-піна: ...і з хмари-піни / зоря виіскрюється... (В. Барка, 1, с. 64); хмара-круча: Хоч і окрила в смутку хмара-круча, / галузка пристрасти жила палюча... (В. Барка, 5, с. 159);

– назви небесних світил: квіт-сонце: Трихмар'я в чорновиння вхнуло й сизе / квіт-сонце... (В. Барка, 1, с. 436); край-сонце: Незгасима кров з край-сонця в душу / крапа надозерний острів (В. Барка, 7, с. 234); сонце-місяць: ...у тьмі кромішній мучимось, у плачі / ночуєм ніч і днюєм день, і вік / без сонця-місяця Господня / живем... (В. Барка, 5, с. 61).

2.4. Відсубстантивні прислівники

До авторських новотворів лексики В. Барки та В. Стуса належать також і прислівники, утворені суфіксальним різновидом морфологічного способу. Деривати такого типу зазвичай творяться за моделлю «основа прикметника (дієприкметника) + **-о-**», утім встановлення мотиваційних відношень дає змогу пояснити творення окремих прислівників від іменникових основ.

Зокрема, за допомогою прислівникового суфікса **-о** утворено прислівники:

айстров-о ← айстра: *Помрійливі черезвітньо гербники: в дворянськість, / айстрово й акварельно вбрані* (В. Барка, 1, с. 208);

бальзамн-о ← бальзам: *Зіскріб ставок (зеленник черги водить): / зворушливий! війнув бальзамно подих* (В. Барка, с. 146).

Зорн-о (В. Барка, с. 60, не засвідчене як заголовкове слово, але наведене в ілюстративному матеріалі) ← зоря: ;

Свічадн-о (В. Барка, с. 60, не засвідчене як заголовкове слово, але наведене в ілюстративному матеріалі) ← свічадо: *Динарій, серед солов'їв, над ліліями звів; / свічадно відсвітнюється спів;*

Вінечн-о (В. Барка, с. 61) ← вінець: *Вінечно в м'яти, при всіх стеблинках, / сизорожевинка проблисла;;*

Вітрильн-о (В. Барка, с. 61) ← вітрило: *Кораблиться в небі (змійство проминати!) – / пломенить вітрильно: світоч над ланами...;*

Зорист-о (В. Барка, с. 63, не засвідчене як заголовкове слово, але наведене в ілюстративному матеріалі) ← зоря: ;

Кроснян-о (В. Барка, с. 64) ← кросна;

Гробничн-о (В. Барка, с. 66, не засвідчене як заголовкове слово, але наведене в ілюстративному матеріалі) ← гріб: *Гробнично скельник сам посмертнівсь, / і мряка крепом заміря.*

Висновки до розділу 2

Аналіз структурно-семантичних особливостей відсубстантивних новотворів різних частиномовних класів, зафіксованих у поетичному мовленні В. Барки та В. Стуса, дає змогу простежити основні тенденції у галузі індивідуально-авторської номінації. Так, відсубстантивні дієслова найчастіше створюються суфіксальним різновидом морфологічного способу за допомогою формантів *-і-*, *-и-*, *-ува-*. Своєрідну групу відсубстантивних дієслівних новотворів становлять ті, у яких разом з суфіксацією бере участь постфікс *-ся*. Найбільш продуктивним способом творення відсубстантивних оказіональних дієслів є конфіксальний (префіксально-суфіксально-постфіксальний різновид), при якому дієслівні суфікси і префікси взаємодіють з постфіксом *-ся*. Продуктивною для таких інновацій є модель «префікс + *-и-* + *-ся*».

Відсубстантивні прикметникові новотвори виникають внаслідок суфіксації за допомогою формантів *-н(ий)*, *-ов(ий)* та способом складання основ зі сполучним голосним *-о-*.

Найбільш численною групою іменників-новотворів є суфіксальні деривати та похідні одиниці, утворені внаслідок складання основ. Найбільш поширеними є деривати з суфіксом *-ник-*. Творення індивідуально-авторських іменників-комполітів відбувається за моделлю «основа іменника + основа іменника» відбувається за допомогою інтерфіксів *-е-* та *-о-*. У межах словотвірного типу «основа іменника + *-е-* + основа іменника» виокремлено групи з першою основою від слів *життя*, *сонце*, *цар*, *серце*, *смерть*, *хвиля*. Іменники словотвірного типу «основа іменника + *-о-* + основа іменника» – це найменування (часто образні) осіб. Юкстапозити позначають осіб за зовнішньою ознакою, осіб за соціальною ознакою, емоційно-оцінні назви осіб, назви споруд, емоційно-образні назви істот, назви предметів за їхньою ознакою, емоційно-образні назви рослин, назви на позначення життєвих проміжків, назви почуттів, назви явищ природи; назви небесних світил.

Оказіональні прислівники, що творяться переважно суфіксальним способом, відзначаються експресивністю, відбивають специфіку індивідуального стилю поетів.

Розділ 3.

ФУНКЦІЙНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ

3.1. Функційний аспект вивчення авторських лексичних новотворів

Поява авторських лексичних новотворів, на думку дослідників, викликана або необхідністю назвати нові реалії чи поняття, для номінування яких у мові немає відповідних засобів, або бажанням письменника по-новому позначити якісь окремі ознаки денотата. Словотворчість, орієнтована на віршований текст, представляє спеціальну сферу, у якій простежується загальна тенденція поетичної творчості до мовної різноманітності [7, с. 86].

Будь-який художній текст є своєрідним актом спілкування автора з читачем. У зв'язку з цим прагматичний аспект містить у собі прагматику адресанта (тобто визначає те, що саме хотів сказати автор) та прагматику адресата (розуміння того, що читач з цього тексту візьме для себе) [46, с. 14].

Як зазначає О. М. Дорофєєва, оказіональне слово характеризується такими складниками прагматичного компонента його семантичної структури, як експресивність (новизна, незвичність, образність), емоційність, оцінність, наявність яких визначає створення одиниці в тому чи тому контексті для реалізації комунікативних потреб мовця [46, с. 33]. Прагматичний потенціал новотвору полягає в здатності виявляти певний вплив на потенційного адресата. Таким чином, відбувається своєрідний діалог автора з читачем.

О. І. Александрова подає докладну класифікацію функцій оказіональних слів, зазначаючи, що оказіональні слова – це багатофункціональні одиниці. Основними є такі функції авторських лексичних неологізмів: інтелектуально-комунікативна; емотивна, тобто функція передачі почуттів, емоцій, психічного стану адресанта; соціативна, або функція встановлення контакту; імпресивно-вольова функція впливу на адресата; метафізична – функція переведення одного

знака в інший; поетична, яка диктується потребою створити художній образ дійсності [7, с. 19].

Новотвори, за спостереженнями Н. А. Ніколіної, виконують такі функції: зв'язувальну – «здатність пов'язувати інформацію в тексті»; експресивно-номінативну; оцінну – реалізація оцінки тексту та персонажа зокрема; характеризувальну; функцію мовної гри (про це, зокрема, свідчить наявність контамінованого словотвору); функцію інтеграції різних шарів лексики [87, с. 86].

Отож, узагальнюючи наведену інформацію, можна стверджувати, що в сучасній неології дослідники виділяють такі основні функції авторських лексичних неологізмів: номінативну, стилістичну, експресивну, текстотвірну.

Проаналізуємо найважливіші функціонально-прагматичні аспекти авторських новотворів у поетичному мовленні В. Барки та В. Стуса.

3.2. Номінативна функція авторських лексичних неологізмів

У сучасній лінгвістиці номінацію трактують як процес творення і надання назв, як результат цього процесу, як використання цього результату у висловлюванні [170, с. 417]. Номінативна функція авторських новотворів полягає в найменуванні того, що в мові не має прямого однослівного позначення.

Творення авторських інновацій здійснюється, зокрема, на основі образного сприймання навколишнього середовища.

У поетичній мовотворчості В. Барки та В. Стуса **номінативну функцію** виконують новотвори, що належать до таких груп:

- 1) номінації, які не мають відповідника в лексичній системі мови;
- 2) номінації, які виконують роль однослівних загальномовних описових конструкцій.

До першої групи належать інновації, створення яких зумовлене потребою номінувати предмет, дію чи стан. Новотвори такого типу в лексиконі поетів представлені одиничними утвореннями. Наприклад, інновація *подощів'я*,

створена В. Баркою на позначення стану природи після дощу: *...від подоців'я райдужиться дужник; ... там подоців'я в сльози не поранить...* (В. Барка, с. 72, 103). У наведеному контексті інновація *райдужитися* також виконує номінативну функцію. У лексичній системі мови узуальний відповідник до цього слова відсутній, тому в такий спосіб В. Барка заповнює лексичну «нішу» індивідуальним новотвором.

Інновації, які належать до другої групи, представлені значно ширше у мові поетів. Так, новотвори *зверхблискавка*, *зверхзлива*, *зверхзаграва* є однослівними еквівалентами описових конструкцій: *'блискавка, злива, заграва, які споскукають на землю зверху'*. Наприклад, *...від зверхблискавки, в млість на довкільну, / мов звергнуто небесну кадильню* (В. Барка, с. 75).

Більшість новотворів, які виконують роль номінативних одиниць у поетичному мовленні В. Барки та В. Стуса, утворені за аналогією до наявних у мові узуальних зразків творення слів різновидами морфологічного способу, напр.: *виголубітися, визаконюватися, виочувати, виповітрюватися*, (В. Барка, с. 59), На номінативну функцію авторських новотворів значно впливає і сама природа таких утворень, які характеризуються складною смисловою структурою і можуть мотивуватися цілим судженням: *...до підніжжя килимниться сніжик, / білістю пересвіжить* (В. Барка, с. 84). За допомогою новотвору *килимнитися* В. Барка порівнює сніг із килимом: *'сніг, наче килим (килимом), стелиться до підніжжя'*.

На процес створення оказіональних номінацій впливають прагматичні чинники, які відображають ставлення мовця до повідомлюваного. У таких випадках новоутворені слова виконують номінативно-оцінну функцію: *Зірко-айстро, стань, / супутнице світила преблагого* (В. Барка, с. 78); *Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злющі – за колючими дротами* (В. Барка, с. 79); *...не спинайся до мене, недуго-журбо, / ледь підвівшись на ліктях колючих* (В. Стус); *Жовтава низка жсалібниць-колиб, / а при межі – калина ярогронна / зайшлає риданням* (В. Стус); *І після ста літ, / їх душі оправдані – в срібний огонь-ясноцвіт / і*

золотоцвіт, що радіє і радує всіх... (В. Барка, с. 99). У значення виокремлених новотворів закладений не лише зв'язок з фрагментом дійсності, а й авторська оцінка зображуваного, що, безперечно, надає інноваціям додаткової оцінної семантики.

Отже, авторські неологізми в поетичному мовленні можуть бути як засобом безпосередньої номінації: *струментник* (В. Барка, с. 121), *чарівничник* (В. Барка, с. 71), *документник* (В. Барка, с. 71), *вбивник* (В. Барка, с. 58), так і засобом художнього номінування, що репрезентує індивідуально-авторське бачення світу: *сонце-місяць* (В. Барка, с. 117), *крилля* (В. Барка, с. 86). Номінативна функція авторських новотворень супроводжується в художньому тексті актуалізацією певних асоціацій та появою нових конотацій.

3.3. Семантико-стилістичні особливості авторських новотворів

Лінгвісти розглядають стилістичну функцію як вияв у слові нових семантичних або емоційних відтінків, засіб створення комічності, версифікації.

Важливим, на нашу думку, є те, що експресивно-емоційне забарвлення авторських новотворів – це «результат дії кількох чинників: семантичного забарвлення твірної основи, від якої утворена інновація, словотвірної моделі, за якою вона побудована, контексту і мовленнєвої ситуації, які уточнюють її словотвірне значення» [97, с. 117].

Уведення новотвору в контекст має бути стилістично виправданим. Беручи до уваги тлумачення стилістичного значення як додаткового, що нашаровується на предметно-понятійний зміст мовних одиниць, проаналізуємо основні стилістичні функції новотворів у лексиконі досліджуваних поетів. Стилістична функція авторських лексичних новотворів виявляється, зокрема, у частотному вживанні, зокрема у поетичних творах В. Барки, збірних іменників середнього роду на *-я*: *вишневія* (В. Барка, с. 60), *демонія* (В. Барка, с. 69), *драконія* (В. Барка, с. 72), *звірив'я* (В. Барка, с. 76), *килимар'я* (В. Барка, с. 83), *ключів'я* (В. Барка, с. 84), *комишинія* (В. Барка, с. 85), *крилля* (В. Барка, с. 86), *лебеддя*

(В. Барка, с. 89), *пелюстиння* (В. Барка, с. 100), *пташиння* (В. Барка, с. 107), та ін. «Категорія збірності відображає конкретну множину предметів, яка не поділяється в уявленні мовців на дискретні одиниці. У значенні таких імен ознака “сукупної множини” переважає над роздільністю логічних ознак, що її складають» [125, с. 125; 23, с. 185]. Такі одиниці тексту посилюють емоційно-експресивний вплив на читача за рахунок експлікованої семантики сукупної множини предметів, що сприймається як максимально інтенсифікована властивість ознак: *Де все світлдя сповниться осінне, / як сяйво соку з крушини...* (В. Барка, с. 110). *Скелиння* *все – мов гнів орлиний, дике; / а світлота смиренна свідчить...* (В. Барка, с. 115);

Певне стилістичне забарвлення у поетичне мовлення В. Барки та В. Стуса вносять дієслова, мотивовані іменниками (назвами тварин), як-от: *Від Серафімового від крила / прилебедіє всюди світлість.* (В. Барка, с. 105); *Зводячи долоні, ластовіла, / серед блиску, з-поміж хвиль...* (В. Барка, с. 89); *З прощення нива біла / провісникові ластовіла: / – ти з миру голоси / на дзвонах принеси!* (В. Барка, с. 89).

До стилістичних функцій новотворів належить використання зменшено-емоційних утворень. Деякі з них є абсолютно оригінальними, як-от: *пташенятусенько* (В. Барка, с. 107), *оченятусенька* (В. Барка, с. 100). Н. Адах у своєму словнику в коментарях до цих слів припускає (про це свідчить знак питання біля пояснення), що вони могли бути утворені внаслідок контамінації ‘від *пташеня* (оченята) + *матусенька* / *татусенько* ?’ (В. Барка, с. 100, 107).

Такі інновації сприяють створенню емоційного тону мовлення, додаючи до основного значення зменшеності відтінки пестливості. І. Т. Принцевський зазначав: «У нашій поезії здрібнілі форми є міцним засобом, цінним знаряддям, що його використовують поети у своїй творчій лабораторії; для них ці форми є стилістичним засобом, і звичне перо поета вміє їх плідно застосовувати» [94, с. 165].

- «душа» – **напівдуша́**: *О це протистояння напівдуш – / цих двох кавалків серця...* (В. Стус, 45). **півдуша́**: *Земна півкуля брижилась од жару, / і півдуші ті спогади приспали, / і півсебе услід за сном пішло* (В. Стус, с. 53); *О царство півсерць, півнадій, півпричалів, / півзамірів царство, півзмаг і півдуш!* (В. Стус, с. 53);

- «кохання (чому кохання, а в прикладі коханка?? У цьому слові ключове слово ніч)»: **Ніч-коха́нка**, *В яскиню сну не зайде ніч-коханка: / неславою застрашено її.* (В. Стус);

- «сердечність»: **Глиб-синь-серце**, ім., с. р., *Золотокінвою – пади-но, / спади з лиця в глиб-синь-серця.* (В. Стус). **З-крайсерця**, присл., *І вітер над скелі байдужі / з-крайсерця крилом схолоднів.* (В. Барка);

- «сміх»: **Плюскіт-сміх**, ім., с. р., *...і сліпить плюскіт-сміх / води, поміж мечами блиску.* (В. Барка);

- «спокій»: **Виспокоїтись**, дієсл., *Підгуский, не колотиться твій став, / а виспокоївсь, висквів...* (В. Стус).

Крім зазначених «позитивних» емоційних станів, за допомогою авторських лексичних новотворів поети передають найменування негативного сприйняття емоцій та почуттів:

- «біль»: **Трунок-бі́ль**, ім., ч. р., *і солодавий запах винниць, / і молодечий трунок-бі́ль...* (В. Стус)

- «гнів»: **Гнів-грім**, ім., ч. р., *Блиски гніву-грому / насталю мечу новому.* (В. Барка);

- «горе»: **Горе-змі́й**, ім., ч. р., *Таки ж утнуть на прірві гору-змію, / колись огнем утнуть заляту нить!* (В. Барка). **Го́ре-немовля́**, ім., с. р., *Не сподівайсь нізвідкіля, не надійся нікого, / говорить горе-немовля: не обберешся злого.* (В. Стус);

- «жах»: **Жах-ад**, ім., ч. р., *Всі усопші мудру думу / для молодості виснують: від жаху-аду / остережуть...* (В. Барка);

- «образ»: **Крапля-образ**, ім., ж. р., *І скинеш останню краплю-образу, / з корони трав, що сплять святі.* (В. Барка). **Росинка-образ**, ім., ж. р., *Ти скинеш останню росинку-образу / з коронки на травах, що сплять, святі.* (В. Барка);
- «печаль»: **Печаль-дичина**, ім., ж. р., *Прохоплюся словом, мов сльозою, / прохоплюсь печаллю-дичиною...* (В. Стус);
- «самотність»: **Сон-самотина**, ім., ч.р., *З гілок просиплеться останній смуток / зірками в сон-самотину.* (В. Барка);
- «скорбота»: **Скорб-скоринка**, ім., ч.р., *А звихрюються зверх могил, мов гайвороння, / демони димні: оком поогнять... / кинь їм скорб-скоринку, клунок болю...* (В. Барка);
- «смуток»: **Смуток-горе**, ім., *Вечірній пурпур, світло смутку-горя, / жаріє, на одежі трьох жаріє...* (В. Барка). **Смуток-скорб**, ім., ч. р., *А в зіницях темносірих повно смутку, / смутку-скорбі...* (В. Барка);
- «страх»: **Вистрах**, ім., ч.р., *...і вітер зносить рештку кам'яну – / до моря! вистрах проминув.* (В. Барка);
- «тривога»: **Розтривога**, ім., ж. р., *Голубінь моя, голубінь! / Розтривого моя і муко! / Чом не можу я дати тобі / Своє серце – у добрі руки?* (В. Стус);
- «туга»: **Відьма-притуга**, ім., ж. р., *Мій соколе, на кого / ти мене полишив / /.../ проти відьми-притуги / при дрібних діточках...* (В. Стус). **Притуга**, ім., ж. р., *Вся ти – неміч. / Уся ти – притуга...* (В. Стус).

Як бачимо, авторські новотвори використовуються з художньо-виражальною метою і виконують експресивну функцію. Головне завдання створення таких авторських лексичних новотворів – емоційний вплив на читача.

У поетичному мовленні авторські лексичні неологізми сприяють вираженню різних емоцій авторів, викликають відповідні відчуття в адресата. Стилiстично насичені, такі новотвори сприяють підвищенню художньої сукупності інших одиниць контексту.

Отже, стилістичні функції авторських утворень у художньому тексті різноманітні. Вони залежать від частиномовної належності, від текстотвірних властивостей, від способів творення слів, від індивідуальної манери автора. Найтісніше стилістичні функції авторських новотворів пов'язані зі словотвірним аспектом, оскільки okazionale слово – це вияв пошуку автором нових виражальних засобів індивідуального стилю.

Авторські лексичні новотвори, виконуючи стилістичну функцію, допомагають автору створити мовно-поетичну картину світу, надати відповідного емоційного звучання поезії.

Висновки до розділу 3

Авторські лексичні новотвори в межах одного контексту можуть виконувати кілька функцій одночасно, що пов'язано з прагненням автора максимально зреалізувати прагматичний, експресивний, стилістичний потенціал авторських неологізмів.

Прагматичний аспект дослідження авторських лексичних новотворів тісно пов'язаний з конотативним компонентом лексичного значення слова, оскільки конотація входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне значення, яке в контексті отримує експресивний ефект.

Стилістична функція новотворів полягає в експресивному називанні понять, які уже мають у мові номінативні відповідники. Авторські новотвори індивідуалізують поетичне мовлення, увиразнюють авторський стиль.

Прагматичний аспект авторських лексичних неологізмів найбільше виявляється на експресивному та стилістичному рівнях, оскільки реалізує настанови авторів на експресивність, на оцінку.

За допомогою авторських новотворів у поетичних текстах передано різні емоційні стани: біль, гнів, любов, кохання, переляк тощо.

Розділ 4

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НОВОТВОРІВ НА УРОКАХ У ЗЗСО

Робота над вивченням лексики в закладах загальної середньої освіти проводиться у двох аспектах. По-перше, відповідно до діючої програми представлено наукові відомості з лексикології, а саме: ознайомлення із словом і його значенням, явищем багатозначності слів, з прямим та переносним значенням слова, з омонімами, синонімами, антонімами. Учні також систематизують знання щодо складу української лексики з точки зору її походження й розвитку (це застарілі слова, неологізми, запозичення), використання слів у різних сферах вживання (загальноживані слова, професіоналізми, діалектизми).

З іншого боку, на основі здобутих наукових знань учитель здійснює систематичну й цілеспрямовану роботу над збагаченням словника учня, над виробленням навичок свідомого використання слів. Адже чим багатший словниковий запас людини, тим вищий рівень загального її розвитку. Саме у слові відбиті результати пізнавальної діяльності людини. За допомогою слова людина здобуває знання про навколишній світ, розвиває мислення, успішно спілкується з іншими людьми. Тут простежується зв'язок між усним та писемним мовленням: від багатства словника залежать яскравість, виразність і найважливіше – змістовність як усного, так писемного мовлення.

Отже, вивчення лексики у закладах загальної середньої освіти має значне загальноосвітнє та практичне значення.

Особливе місце серед вивчення лексичних одиниць повинно бути відведено неологізмам – новим словам, які лише входять чи увійшли у мовну систему.

Програмою з української мови для закладів загальної середньої освіти передбачено вивчення неологізмів у 6-му класі закладів загальної середньої

освіти. Зокрема виділено 9 годин (8 годин основних та 1 година для повторення) на вивчення теми «Лексикологія», у межах якої виділено три блоки: «Групи слів за походженням»; «Активна і пасивна лексика»; «Групи слів за вживанням». Неологізми вивчають у блоці «Активна і пасивна лексика» як групу слів, що полярна до застарілої лексики. Знаннєва складова у програмі передбачає розуміння й пояснення появи у мові того чи іншого неологізму. Програмою передбачено виконання різних видів робіт, серед яких колективне укладання словничка популярних у шкільному житті неологізмів, написання висловлення-роздуму «Професія моїх батьків» («Ким я мрію стати») з використанням професійних слів та неологізмів.

У 8-му класі закладів загальної середньої освіти виділено 3 години на повторення та узагальнення вивченого з лексикології, фразеології, морфології, орфографії (за вибором вчителя). Для систематизації раніше здобутих знань рекомендовано застосовувати такі види робіт: аудіювання тексту, що містить слова різних груп: за значенням (синоніми, антоніми), за походженням (власне українські і запозичені, зокрема іншомовного походження), активну й пасивну лексику (застарілі слова та неологізми), за вживанням (загальноживані та стилістично забарвлені, діалектні, професійні слова й терміни); складання висловлення про значення словників у здобутті освіти з використанням застарілих слів і неологізмів; складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками; складання роздуму «Чому більшість неологізмів у мові — слова іншомовного походження».

У 9-му класі перше вступне заняття «Розвиток української мови», на яке виділено 1 годину, зреалізовує ціннісну складову навчального процесу, згідно з якою учень критично ставиться надмірного вживання іншомовних слів, у т.ч. неологізмів. Серед видів робіт запропоновано обговорення дискусійних питань, пов'язаних з розвитком української мови, наприклад: «Чи пов'язані розвиток мови та розвиток суспільства», «Як впливає на розвиток мови бурхливе

запозичення неологізмів – запозичених слів», «Значення ЗМІ (Інтернету) для розвитку та популяризації української мови») [124].

В 11-му класі вивчення неологізмів передбачено у блоці «Стилістична норма», на який виділено 10 год, запропонована тема «Стилістична роль неологізмів і застарілої лексики» [96].

Вивчення неологізмів збагачує знання учнів з української мови, оскільки знайомство з новим словом, усвідомлення вже існуючих зв'язків між лексичним значенням та іншими рівнями мови (фонетикою, морфемікою та словотвором, морфологією, стилістикою) розширює рамки сприйняття лінгвістичного матеріалу. Учні знайомляться зі сферою використання таких слів, з джерелами походження, а це сприяє формуванню матеріалістичного погляду на мову.

Систему вправ та завдань варто розробляти у зв'язку з вивченням інших розділів мовознавства, а також системою правопису та розвитку зв'язного мовлення. У такий спосіб учні переконуються у ході спостережень, що слова, позначаючи певні предмети та явища дійсності, мають свої значення, і, потрапляючи в структуру різних речень, особливо у зв'язному мовленні, можуть бути близькими чи протилежними за значенням до інших слів. Виконання таких завдань сприяє розвитку мислення і мовлення, розширенню загальної ерудиції, збагаченню словника школярів, вихованню любові та інтересу до мови.

Відбір матеріалу з лексики підпорядковується віковим можливостям учнів. Мета вивчення лексики в 5 класі, як спеціального розділу, співвідноситься з метою навчання в початковій школі. Співвідношення цього матеріалу з програмою молодших класів забезпечується принципом наступності при відборі лексичного матеріалу. Матеріал, який використовується для лексичних вправ у молодших класах,— це близька і зрозуміла дітям лексика. Щоб зрозуміти саме лексичне явище, вони повинні чітко знати значення тих слів, на яких розглядається явище, співвідносити слова і предмети, порівнювати предмети і дії, названі одним словом.

Зв'язок лексики і словотвору та граматики дає можливість розглядати слово в аспекті єдності форми та змісту, тобто його значення і граматичних ознак, а це у свою чергу дозволяє учням при вивченні морфології та синтаксису чітко розрізняти лексико-граматичні значення, що властиві частинам мови, та лексичне значення окремого слова у межах однієї частини мови чи одного речення.

Особливо потрібно враховувати зв'язок лексики зі словотвором та граматику при повторенні й закріпленні відомостей з лексики, адже нерідко під час вивчення словотвору, морфології та синтаксису увага учнів зосереджена на встановленні граматичних ознак конкретного мовного явища, а за таких умов з поля зору випускається лексична сторона цього явища.

Основним видом навчально-тренувальних вправ є лексичні вправи, тобто завдання, що спрямовані на усвідомлення лексичних умінь. Такі завдання активізують та збагачують словниковий запас учнів, розвивають мислення, сприяють вихованню уваги до слова, до його значення.

Теми, яка стосується авторських неологізмів не запропоновано. Проте ми вважаємо, що варто було б увести таку тему, адже багато неолексем створюються митцями слова і вводяться ними у структуру художнього тексту, який є об'єктом вивчення не лише на уроках української літератури, а й на уроках мови. Хоча такі неолексеми не набувають загальноживаного характеру, проте у художніх фрагментах, де їх використано, образ викладу думок автора більш образний, емоційний, експресивний.

Отож, вивчення оказіоналізмів можна проваджувати на позаурочних та позашкільних навчальних заходах – на гуртках, факультативних заняттях, літературних вечорах тощо.

Учні можуть здійснювати науково-дослідницьку, науково-пошукову форми роботи, що стосується вивчення авторських новотворів.

Пропонуємо розробку уроку для учнів 5-го класу закладів загальної середньої освіти на тему «Неологізми».

Мета уроку: сформувати в учнів поняття про неологізми, з'ясувати відмінність між загальномовними й художньо-індивідуальними (авторськими) новотворами, простежити особливості їх використання, формувати уміння виокремлювати неологізми в реченнях та текстах, збагачувати словниковий запас учнів, формувати навички користування словниками різних типів, розвивати спостережливість, а також культуру усного та писемного мовлення п'ятикласників.

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу.

ХІД УРОКУ

I. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ.

Вибірковий диктант. З диктанту виписати застарілі слова. З'ясувати, які з них архаїзми, які історизм. Пояснити лексичне значення кожного зі застарілих слів.

«Тільки тупіт, пил над степом чистим. Все зникає і зринає знов: над списками гордо й урочисто плине малинова корошов. Тихо. Військо ніби на молитві, ніби ноги в землю уросли. Прапор, що водив у люті битви, у курінь козацький понесли. Тут вози і зброя, люди й коні. Вогнище. У казанах куліш. Янголами на святій іконі просто неба розгорнувся кіш» [П.Дорошко].

Робота з текстом.

Виписати речення із застарілими словами. Пояснити лексичне значення цих слів, якщо потрібно, скористатись словником. Визначити, які з них архаїзми, які історизми.

Гостини бояр у Софронія

У неділю з самого ранку сонце пекло немилосердно. Полудень проникав своїм розпеченим повітрям, яке аж мерехтіло, в усі куточки.

У Циганському монастирі не було затишшя, як у глухих оселях в таку пору.

Кириак не хотів нудитися, вилежуючись на отомані з гульбища. Бояри з Чернівців, Хотина, Чаплинців, Оршівців, Лукачан, Заставни охоче з'їжджалися до Софронія, бо він умів потішити розповідями про свої незвичайні пригоди, в яких не було правди й скільки синього під нігтем, а казки про двір Василя Лупула та Януша Радзівілла викликали у них подив упереміш із заздрощами. З князями ходив на лови, веселився на бенкетах, грав у карти. Вони мали його за свого... Поталанило ж чоловікові. З усього видно – нетутешній птах. Кириакові лестило схиляння гостей, переконувало, що він уже можновладний, усіма шанований боярин, з великими сподіваннями. Обранцем Софронія був Сава Рошка, боярин з села Урвиколеса, який перебував останні роки в Чаплинцях.

Сонце пересувалося у другу половину неба. Гамір боярського зборища вихлюпнувся аж на вали, у розморений спекою ліс. Господар і гості були добре причемеричені медом та вином. Тож Іванко Тихолах і Штефанко Бурий пустили своїх коней чвалом до Циганського монастиря, аби протверезити боярську громаду.

Штефанку, раз мати родила! – крикнув низенький Тихоліз з вишини свого коня.

Бурий сидів незворушно на своєму конику, що дріботів за Йванком, мов лошак за кобилою, й дивився некліпно, як святий угодник з церковного образу, ніби войовничий вигук побратима не стосується його анітрохи.

(М. Івасюк)

II. ПІДГОТОВКА ДО СПРИЙНЯТТЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ.

Вибірковий диктант.

Виписати слова, які недавно з'явилися в мові. Пояснити лексичне значення кожного слова. Поміркувати, чому переважна більшість неологізмів – це запозичені слова.

Бан, вишиванка, банер, блог, барвінок, берет, браузер, гайдамака, боулінг, гугнити, візерунок, бот, емодзі, електрика, кеш, кишенья, троль, тарілка, твіт, спам, спринтер, скайп, треш, хет, хек, гаджет, гризота, фартух, фейк.

ІІІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ.

Сьогодні ми продовжимо з вами вивчати лексику. На минулих уроках ми говорили з вами про діалектизми, професійні слова і запозичені. Сьогодні ми познайомимося з вами з новою групою слів. А який спробуйте здогадатися вирішивши наступне завдання:

Четверте зайве:

1. книжка;
2. слон;
3. карта;
4. смартфон.

Яке слово вибрали? Чому?

Вірно, це слово *смартфон*, тому що воно з'явилося в нашій мові порівняно недавно.

Слова, які виникли в нашій мові порівняно недавно, називаються *неологізмами*.

Запишіть тему уроку в свої зошити.

ІV. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НОВИМ МАТЕРІАЛОМ, ЙОГО ОСМИСЛЕННЯ (ЗАГАЛЬНОМОВНІ НЕОЛОГІЗМИ).

Шановні п'ятикласники, минулого разу ми з вами говорили про застарілі слова. На протилежному полюсі лексики перебувають слова, які лише входять чи увійшли у мовну систему, це неологізми. Отож, сьогодні поведемо про них мову.

Запишімо наше робоче визначення: неологізм – це слово, а також його окреме значення, які з’явилися в мові на певному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові окремого автора (стилістичні або індивідуально-авторські).

Давайте разом поміркуємо і наведемо приклади нових слів.

Учні наводять приклади (блютуз, вай-фай, мерчендайзер та ін.).

А тепер спробуємо з’ясувати, яких сфер діяльності найчастіше стосуються ці новотвори?

Учні систематизують: комп’ютерні технології, сфера інтернет-спілкування, соцмережі, економіка, наука.

А що можемо сказати з точки зору походження цих слів?

Учні відповідають, що зазвичай це слова іншомовного походження, переважна їх більшість прийшла з англійської мови.

Ми повинні усвідомлювати, що у зв’язку з розвитком людства, зокрема технологій, економіки, процесів політики й науки, словниковий склад мови стрімко поповнюється, а тому подеколи слова, які ще донедавна були неологізмами, сьогодні ми сприймаємо, як загальноновживані.

Робота з підручником.

Ознайомлення учнів з теоретичним матеріалом підручника.

Далі систематизуємо теоретичні знання, ще раз повторюємо визначення неологізмів.

Робота з підручником.

Ознайомлення учнів з теоретичним матеріалом підручника.

V. ВИКОНАННЯ ВПРАВ НА ЗАСТОСУВАННЯ І ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАТЬ, ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК.

Дібрати слова, що потлумачені у завданні. Які з слів можна трактувати як неологізми? Які слова вже не нові, проте ще донедавна були неологізмами? З’ясувати за словником походження цих слів.

1. Фільм, що має неймовірний касовий успіх. 2. Онлайн-щоденник (електронний журнал). 3. Електронна пошта. 4. Програма, що нею безпосередньо спілкуються, використовуючи веб-камеру. 5. Коротке повідомлення у мікроблогах Twitter. 6. Неправдива інформація, що її засоби масової інформації подають як реальну. 7. Фотоавтопортрет, що його зроблено за допомогою камери смартфона або веб-камери.

Підказка-довідка. І-мейл (e-mail), блокбастер, блог, скайп, твіт, селфі, фейк.

Ознайомлення з виучуваним матеріалом, осмислення його (авторські неологізми).

Виконання вправ на застосування і закріплення знань, формування умінь і навичок.

Робота біля дошки.

Записати речення з поезій Василя Стуса. Визначити авторські неологізми. Яка їхня роль у поетичному мовленні? Установити частиномовну приналежність авторських неологізмів.

1. *Довгий автомобіль – кругла зелена таріль, / синь – бережечок-біль – рветься з своїх зусиль.* 2. *...І ознаймує твій затятий порив / ця божевільно-радісна хода.* 3. *Висамітнів день. Висмоктали сили, / висотали біль.* 4. *Підгусклий, не колотиться твій став, / а виспокоївсь, висклів...* 5. *Іваночку! Ти чуєш, доброокий?* 6. *Чорнобривий / засмучений / біль / сиву голову з яру вистромлює, / повесіння вимолює / в сотні білих збайдужених більм.* 7. *Блукаєш / пустелею моїх молодощасть, як біла тінь суворої скорботи.* 8. *Серце геть зотліло. / Огнем загаслим душу обболило / в передчутті святого реченця.* 9. *Він самотній зіходить туди, на гору праболю.*

З поданих речень з поезій Василя Барки виписати авторські неологізми. З'ясувати, від яких основ вони утворені.

1. *...Як небо в щирозлоті неземнім / мир облітує й вік блаженства для людей...* 2. *Що добротворчий дух і світла стежі – / в крові виявлені назавжди...*

3. А другі, з кліру? Дрібносердні орди, бездушністю в жадабі неподобній, розхрюкались на кривді – встиді. 4. Ми божки! міністри весен / зверхблаженних... 5. Розрив! Нежданий муками! зловичний... 6. Оглянулась мала: – і ніжнотонну / лазур, /.../ загледіла немов у сні... 7. Квітчаста слава та коло збитих ніжок стала / Що срібнозолота з ромену, що гожа-горда з майорану. 8. ...о, всеблаженна мати, небесна нене, жди в підвалі, бо вб'ють... 9. ...Чей Зіновію міг до тисячокопитних стежок обійти гординьо-блідий місток... 10. А другі, з кліру? Дрібносердні орди, бездушністю в жадабі неподобній, розхрюкались на кривді – встиді.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ.

Послуговуючись таблицею, розповісти про активну та пасивну лексику української мови.

Активна лексика	Зрозуміла усім, її вільно вживають у повсякденному живому спілкуванні, вона використовується у різних стилях і жанрах мовлення, її застосовують у всіх сферах суспільства	
Пасивна лексика	Маловживана у живому мовленні, хоча усім зрозуміла	
	<i>Застарілі слова</i>	<i>Нові слова (неологізми)</i>
	<i>вийшли або виходять з активного вжитку</i>	<i>лише входять до активного словника мови для називання нових предметів чи явищ</i>

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

Підготувати дослідницький проєкт на тему: «Функціонування авторських неологізмів у художньому мовленні Василя Стуса»

VIII. ОЦІНЮВАННЯ.

Неологія – це галузь лексикології, предметом якої є нові слова. Завданнями неології є виявлення неологізмів, їхніх значень, встановлення умов їх появи, аналіз моделей творення, лексикографічна фіксація нових слів.

Словниковий склад мови настільки швидко поповнюється, що представлений у підручниках навчальний ілюстративний матеріал подеколи сприймається як застарілий: протягом нетривалого часу неологізми перетворюються на загальноновживані слова.

Неологізм (з гр. *neos* – молодий, новий та *logos* – слово) — слово, що не встигло увійти до загального слововжитку та не включене у словники. Енциклопедія «Українська мова» визначає неологізм як «слово, а також його окреме значення, які з'явилися в мові на певному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові окремого автора (стилістичні або індивідуально-авторські)» [97].

Власне неологізми – це слова, для яких характерна абсолютна новизна щодо форми та змісту. Цими словами позначаються найменування нових реалій та понять, які виникли у зв'язку із динамічним соціально-політичним, економічним, науково-технічним, культурним розвитком життя і побуту людства (*іміджмейкер, дефолт, сингл, сайт* тощо).

Новоутворення – це слова, для яких притаманна новизна форми. У таких словах загальномовні морфеми виступають у не зовсім звичних поєднаннях, внаслідок чого утворюються слова з новими значеннями (*етнодержавотворення, європейськість, державознавство, націобудівництво, громадянотворення, націостановлення, етнополітика* та ін.

Деякі неологізми не засвоюються літературною мовою. Як приклад, можна навести неологізми початку ХХ ст.: *промовник* – промовець, *літун* – льотчик, *стипендист* – стипендіат.

Учням буде корисно знати, що неологізми виникають насамперед у розмовній мові, зокрема у жаргонах, як-от: *заліковка*, *маршрутка*, *мажор*, *гуглити*.

Неологізми є історичною категорією. Якщо явище, що сприймалося раніше, як нове, поступово стає звичним, то слово, яке його називає, стає узуальним – загальноновживаним, властивим мовленню багатьох людей, тому не сприймається як нове.

До прикладу, загальноновживане сьогодні слово *спектр* (що означає кольорову смугу, яка утворюється внаслідок розпаду білого світла) – це термін, який увів Ісаак Ньютон у ще 1672 році; *вітамін* – нове слово, яке утворив у 1913 році польський учений К.Функом від латинських слів *vita* (життя) та термінологією *аміни*, яка означає вид органічних сполук (походить від *амоній*); загальновідоме *супермен* уперше вжив англійський письменник Бернад Шоу, утворивши його від нім. *Übermensch*, що означає *надлюдина*.

Зовсім недавно неологізмами були лексеми *файл*, *CD-диск*, *Інтернет*, *принтер*, *олігарх*, *корупціонер*, *офіс*, *спікер*, *безхатченко*, *субсидія*, *інвестиція*, *аеробіка*, *презентація*, *приватизація*, *памперси*. Зараз це загальноновживані слова. Проте частина слів, що в 90-х роках ХХ століття вважалися неологізмами, стали історизмами (*КСП* – колективне сільськогосподарське підприємство, *купонокарбованець*).

Бувають випадки, коли застарілі чи маловживані слова повертаються до активного вжитку з пасивної лексики, переживають своєрідне відродження: *добродій*, *гривня*, *довкілля*, *книгозбірня*, *сиротинець*, *часопис*, *світлина*.

Складність ознайомлення учнів з неологізмами полягає у тому, що протягом кількох років подані у підручнику неологізми можуть сприйматися як загальноновживані слова.

Неологізми загальнономовні та авторські

Загальнономовні неологізми виконують *номінативну функцію*, тобто називають нові поняття. Їх уживають для називання нових понять (*штрих-код, провайдер, айпад*), а також як синоніми вже наявних у мові назв (*ньосмейкер, спічрайтер, ремікс, саміт*,).

Неологізми пов'язані з тенденцією «мовної економії», суть якої полягає у збільшенні інформативності тексту на фоні його скорочення: заміна словосполучень однослівними найменуваннями (*тендер* – конкурс на придбання об'єктів виробництва, *імпічмент* - недовіра й усунення з посади тощо).

Серед майстрів **індивідуально-авторських неологізмів** варто згадати П. Тичину (*троядно, яблуневоцвітно, сміхобризний, злотоцінно*), М. Рильського (*стоцвітно, успадкоємити, огнекрилий, міднодзвонний*), А. Малишка (*повесніння, весновій яснота, краплинь, дощовиця*), М.Вінграновського (*сніговіється, листолет, середстепний, гідночеснолиций*), І. Драча (*гірколіта, сонцеткана, калинолист, крутосходи*), В.Стуса (*самоуникання, самопереростання (доброокий, многолітував, всепрощальний)*).

Активно творять неологізми не лише письменники, а й журналісти.

Неологізми-запозичення

Більшість неологізмів є запозиченнями з інших мов, що зумовлено відкритістю сучасного українського суспільства, розвитком економічних і культурних зв'язків з іншими країнами.

Презентуючи розвиток техніки, культури, науки, новітні явища виробничого та суспільного життя, риси побуту, мовець не завжди може

підібрати у своїй мові точний лексичний еквівалент, саме тому нові іншомовні слова входять у систему нашої мови без перекладу. Це **позасинонімічні неологізми** (*полтергейст* – містичні явища, які неможливо пояснити, *консьюмеризм* – боротьба споживачів за якість товарів чи послуг).

На противагу позасинонімічним неологізмам **синонімічні неологізми** повному передають ставлення мовців до відомих явищ, понять, предметів, у таких назвах виділяють своєрідну, не відому досі або не помічену особливість (*речник* – виразник чийось думок, *електорат* – виборці, *топовий* – який належить до найвищого класу, *бутик* – невелика крамничка з модними товарами).

Інтернаціоналізми-європеїзми становлять найчисленнішу групу неологізмів. Це слова й терміни, що позначають реалій, пов'язані з особливостями фінансової, господарської, економічної діяльності країн Заходу, що стали характерними і для України: *франчайзинг, лізинг, лістинг*.

Найбільшу групу неологізмів становлять ті, що походять з англійської мови, а також з її американського варіанта. Це пов'язано з тим, що англійською мовою володіє біля півтора мільярда осіб. Нею друкуються наукові дослідження, популярні у світі щоденні газети, рейтинги, економічні та політичні огляди. Найбільша частка серед таких неологізмів економічні терміни: *траст, штрих-код, прайс, бартер, спонсор, холдинг*.

Семантичні неологізми

Семантичні неологізми – це наявні в мові слова, що набули нових значень (*піратський* – несанкціонований, незаконний, *прорив* – стрибкоподібний розвиток матеріальної або духовної культури; *цифровий* – оптичний прилад, у якому використовують напівпровідникові елементи, *гонконг* – один із вірусів грипу).

Такі слова, що давно існують у мові, поступово втрачають те значення, в якому вживались раніше: *пакет* (ідей), *вірус* (комп'ютерний), *яничар*, *манкурт*, *перевертень*.

Способи творення неологізмів

Неологізми творяться за усталеними в мові моделями. Найпоширенішими способами їх творення є такі:

- суфіксальний: *трастовик*, *доларизація*, *клонування*, *гугнити*, *ринковик*, *беркутівець*, *податківець/податковик*;
- складання слів та основ слів: *вільноринковий*, *грошозбиральний*, *фанклуб*, *електрозлодій*, *відеоринок*, *курсоутворення*.

При утворенні нових слів від неологізмів послуговуються морфемними ресурсами української мови (*спікер* – *спікерство*, *клон* – *клонований*, *інтернет* – *інтернетник*) та іншомовними морфемами (*банкомат*, *астромедицина*).

Неологізми можуть творитися способом абрєвіації *МВФ* (Міжнародний валютний фонд), *ЄЕС* (Європейський економічний союз), *Мінекобезпеки* (Міністерство екологічної безпеки). Це й назви банків: "Приватбанк", "Агропромбанк", "Градобанк", "Укрсоцбанк".

Деякі неологізми утворено способом *калькування*, тобто заміною складників запозичених морфем або слів їхніми лексичними відповідниками у мові перекладу (*workaholic* – *трудоголік*, *eurocurrency* – *євровалюта*, *antihero* – *антигерой*, *high Fashion* – *висока мода*, *fast food* – *швидка їжа*, *live sound* – *живий звук*).

Пропонуємо також теми для рефератів, науково-дослідницьких робіт учнів, виконання наукових учнівських проєктів:

1. Неологізми у лексичній системі мови.
2. Неологізми у мовленні сучасної молоді.
3. Вживання неологізмів у ЗМІ.

4. Авторські неологізми у мовистилі Олесея Гончара.
5. Авторські неологізми у мовотворчості Василя Стуса.
6. Способи творення неологізмів.
7. Причини появи неологізмів у мові.
8. Походження неологізмів.

Також можна запропонувати учням скласти словничок неологізмів із зазначенням їхньої частиномовної приналежності та тлумаченням.

Висновки до розділу 4

Вивчення лексики у закладах загальної середньої освіти має значне загальноосвітнє та практичне значення. Важливу роль у цій системній роботі відведено вивченню неологізмів, зокрема у п'ятому, шостому та одинадцятому класах закладів загальної середньої освіти.

Вивчення неологізмів вивчається у тісному зв'язку з базовими знаннями учнів з фонетики, морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису, орфографії.

При доборі вправ і завдань важливо орієнтуватись на функціональні особливості неологізмів, подавати їх не ізольовано, а у канві художнього, публіцистичного, розмовного чи наукового текстів.

Особливу увагу варто звернути на авторські новотвори, які доцільно вивчати, окрім у роки, у системі позакласної та позашкільної освіти.

ВИСНОВКИ

Усебічне студювання одиниць оказіональної номінації майстрів художнього слова сприяє з'ясуванню специфіки художнього мовлення певного періоду розвитку мови, висвітленню аспектів оказіональності. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в українському мовознавстві зароджується окрема галузь – неологія, що досліджує нові слова, зокрема, авторські лексичні новотвори.

Василь Барка та Василь Стус – одні з найплідніших експериментаторів у галузі індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. Поетичне мовлення митців перебуває у тісному зв'язку з традиціями світового письменства, яке переплітається з мовою усної народної творчості, з традиціями української літератури, що знайшло своє специфічне відбиття у новотворах авторів, що формують великий за обсягом корпус оказіональних одиниць.

Частиномовний розподіл авторських новотворів поетів збігається із загальною тенденцією розподілу за частиномовними класами узуальних одиниць.

Відсубстантивні дієслова найчастіше творяться суфіксальним різновидом морфологічного способу за допомогою формантів *-і-*, *-и-*, *-ува-*. Своєрідну групу відсубстантивних дієслівних новотворів становлять ті, у яких разом з суфіксацією бере участь постфікс *-ся*. Найбільш продуктивним способом творення відсубстантивних оказіональних дієслів є конфіксальний (префіксально-суфіксально-постфіксальний різновид), при якому дієслівні суфікси і префікси взаємодіють з постфіксом *-ся*. Продуктивною для таких інновацій є модель «префікс + *-и-* + *-ся*».

Відсубстантивні прикметникові новотвори виникають внаслідок суфіксації за допомогою формантів *-н(ий)*, *-ов(ий)* та способом складання основ зі сполучним голосним *-о-*.

Найбільш численною групою іменників-новотворів є суфіксальні деривати та похідні одиниці, утворені внаслідок складання основ. Найбільш поширеними

є деривати з суфіксом *-ник-*. Творення індивідуально-авторських іменників-комполітів відбувається за моделлю «основа іменника + основа іменника» за допомогою інтерфіксів *-е-* та *-о-*. У межах словотвірного типу „основа іменника + *-е-* + основа іменника” виокремлено групи з першою основою від слів *життя, сонце, цар, серце, смерть, хвиля*. Іменники словотвірного типу «основа іменника + *-о-* + основа іменника» – це найменування (часто образні) осіб. Юкстапозити позначають осіб за зовнішньою ознакою, осіб за соціальною ознакою, емоційно-оцінні назви осіб, назви споруд, емоційно-образні назви істот, назви предметів за їхньою ознакою, емоційно-образні назви рослин, назви на позначення життєвих проміжків, назви почуттів, назви явищ природи; назви небесних світил.

Оказіональні прислівники, що творяться переважно суфіксальним способом, відзначаються експресивністю, відбивають специфіку індивідуального стилю поетів.

Поезія В. Барки та В. Стуса наснажена релігійно-міфологічною символікою, що закономірно знайшло своє втілення в лексичних відсубстантивних новотворах. Поети широко використовують кореневі морфеми, які є складниками слів національної, релігійної, міфологічної символіки: *житт'-е-існування, житт'-е-смерть, житт'-е-приклонець, сонц-е-лёт, сонц-е-поворот, сонц-е-хресник, душ-е-крона* та ін. Такі новотвори асоціюються з усталеними в свідомості українського читача символами, водночас увиразнюють поетичне мовлення.

Відсубстантивні авторські лексичні неологізми багатофункціональні та, як правило, експресивні, що пов'язано з їхньою лінгвістичною природою. Мовно-експресивна виразність новотворів В. Барки та В. Стуса зумовлена такими чинниками, як семантика твірної основи, словотвірні засоби, контекстуальне оточення. Ці засоби зреалізують експресивну функцію авторських лексичних новотворів, передають нові семантичні, емоційно-стилістичні відтінки позначених денотатів, що допомагає вербалізувати художній задум поета.

Інновації В. Барки та В. Стуса надають поетичним текстам ліризму, пафосу, урочистості, залежно від конкретних ідейно-естетичних та комунікативно-прагматичних завдань і настанов автора.

Словотворчість письменників потребує подальшого всебічного вивчення і критичного осмислення в різних аспектах.

У закладах загальної середньої освіти неологізми вивчають у тісному зв'язку з аспектами фонетики, морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису, орфографії. При доборі вправ і завдань важливо орієнтуватись на функціональні особливості неологізмів, подавати їх не ізольовано, а у канві художнього, публіцистичного, розмовного чи наукового текстів. Особливу увагу варто звернути на авторські новотвори, які доцільно вивчати у системі позакласної та позашкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адах Н. А. Авторський неологізм у поетичному тексті Василя Барки / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2004. Вип. 12. С. 65–68.
2. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. А. Адах. Київ , 2009. – 20 с.
3. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / Н. А. Адах ; за ред. Г. М. Вокальчук. Рівне : Видавництво Олега Зеня, 2007. 136 с.
4. Адах Н. А. Граматичні особливості авторських новотворів Василя Барки / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2005. Вип. 13. С. 164–166.
5. Адах Н. А. Новотвори Василя Барки з погляду статистики / Н. А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2007. Вип. 15. С. 87–91.
6. Адах Н. А. Семантика okazіонально-предметних номінацій у поезії Василя Барки / Н. А. Адах // Українське мовознавство. Київ : Науково-поліграф. центр «Київський університет», 2006. Вип. 36. С. 16–20.
7. Бойчук О. Прикметникові відсубстантивні новотвори в сучасній авторській неографії. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (20–21 квітня 2021 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 31–32.

8. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : підручник / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. Київ. : Либідь, 1993. 336 с.
9. Білодід І. К. Поетична мова Максима Рильського / І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1965. 174 с.
10. Богдан С. К. Оказіональні звертання української епістолярії / С. К. Богдан // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2002. Вип. 10. С. 86–95.
11. Богуцька Г. Авторські неологізми у творах Олесь Гончара / Г. Богуцька, Є. Регушевський, М. Разумейко // Культура слова. 1998. Вип. 51. С. 24–30.
12. Ващенко В. С. Передмова / В. С. Ващенко // Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка : словопоказчик. Дніпропетровськ : ДДУ, 1982. 83 с.
13. Ващенко В. С. Словник мови Шевченка / В. С. Ващенко // Джерела мовної майстерності Т. Г. Шевченка : зб. статей. Київ : Вид-во АН УРСР, 1964. С. 21–29.
14. Веневцева Л. В. Інструкція до укладання Словника мови творів Г. Квітки-Основ'яненка // Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка ; за ред. Л. В. Веневцевої : [у 3 т]. Харків : ХДУ, 1979. Т. 1. 1979. С. I – XIII.
15. Вихованець І. Р. Теоретична граматики української мови : академ. граматики укр. мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
16. Вокальчук Г. М. «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : монографія / Г. М. Вокальчук. Рівне : Перспектива, 2006. 201 с.
17. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : монографія / Г. М. Вокальчук ; за ред. А. П. Грищенка. Рівне : НВЦ «Перспектива», 2004. – 524 с.

18. Вокальчук Г. М. Індивідуально-авторські назви осіб у поезії неокласиків / Г. М. Вокальчук // Актуальні проблеми сучасної філології. Рівне : Інформ.-вид. відділ Рівн. держ. педінституту, 1998. С. 49–55.
19. Вокальчук Г. М. Індивідуально-авторські юкстапозити в українській поезії 20–30-х років ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2002. Вип. 10. С. 102–109.
20. Вокальчук Г. М. Оказіональна номінація осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Г. М. Вокальчук. Київ, 1991. 23 с.
21. Вокальчук Г. М. Оказіональні іменники в поетичному словнику М. Вінграновського / Г. М. Вокальчук // Філологічні студії : науковий часопис. № 4. Луцьк : Волинський Академічний Дім, Волинський державний ун-т ім. Лесі Українки, 2002. С. 28–34.
22. Вокальчук Г. М. Оказіональні назви осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ ст. / Г. М. Вокальчук // Укр. мова і літер. в шк. 1991. № 8. С. 79–81.
23. Вокальчук Г. М. Прикметникові новотвори в українському поетичному лексиконі ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Слов'янський вісник : зб. наук. праць. Серія «Філологічні науки» Рівненського ін-ту слов'янознавства Київського славістичного ун-ту. Рівне : РГСКСУ, 2003. Вип. 4. С. 62–67.
24. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : монографія / Г. М. Вокальчук ; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2008. 536 с.
25. Вокальчук Г. М. Частотний аналіз авторських лексичних новотворів у поетичному словнику «Молодої музи» / Г. М. Вокальчук, Т. І. Мамчич // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне, 2006. Вип. 14. С. 44–47.
26. Гаврилюк Н. В. Емпірійні індивідуально-авторські прикметники у творчості неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології.

Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2003. Вип. 11. С. 69–72.

27. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60–90-і роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Герман. Київ, 1999. 22 с.

28. Городенська К. Г. Префіксально-суфіксальний словотвір / К. Г. Городенська // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С. 285–311.

29. Городенська К. Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису / К. Г. Городенська // Мовознавство. 1988. № 3. С. 27–34.

30. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія : навч. посібник (текст лекцій) / В. О. Горпинич. Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. 189 с.

31. Грищенко А. П. Прикметник / А. П. Грищенко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2004. С. 526–527.

32. Грищенко А. А. Суфіксальний словотвір прикметників в українській мові / А. А. Грищенко // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С. 119–170.

33. Дубічинський В. В. Лексикографія української мови : [конспект лекцій] / В. В. Дубічинський. Харків : НТУ «ХП», 2002. 55 с.

34. Єрмоленко С. Я. Поетова мова – співучий струмок (про стиль Павла Тичини) / С. Я. Єрмоленко // Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999. С. 171–175.

35. Єрмоленко С. Прагматичний аспект словникового тексту / С. Я. Єрмоленко // Семантика мови і тексту : зб. статей VIII Міжнар. конф. Івано-Франківськ : Плай, 2003. С. 160–164.

36. Єрмоленко С. Я. Роль художньої літератури у вихованні чуття слова / С. Я. Єрмоленко // Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999-б. С. 343–352.
37. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць / В. В. Жайворонок // Мовознавство. 1999. – № 6. С. 32–46.
38. Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Жижома Оксана Олександрівна. Маріуполь, 2003. 242 с.
39. Жовтобрюх М. А. Основні тенденції розвитку сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх // Мова. Людина. Суспільство. Київ : Наук. думка, 1977. С. 14–23.
40. Зіневич Л.В. Мовна майстерність Миколи Зерова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. В. Зіневич. Київ, 2002. 19 с.
41. Калетнік А. А. Лінгвістичний статус неологізмів у неокласичному тексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. А. Калетнік. Київ, 2008. 19 с.
42. Карпенко М. А. «Словарь М. Горького» и современная поэтическая лексикография / М. А. Карпенко // Лексика. Терминология. Стили : Межвузовский научный сб. Вып. 5 ; отв. ред. Б. Н. Головин. – Горький, 1976. С. 150–154.
43. Карпіловська Є. Сучасна українська словотворчість та її відображення в неологічних словниках / Є. Карпіловська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2004. Вип. 34. Ч.1. С. 174–181.
44. Клименко Н. Ф. Словоскладання. Аббревіація / Н. Ф. Клименко // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С. 314–403.
45. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. Київ: Наук. думка, 1984. 251 с.

46. Ковалик І. І. Вступ / І. І. Ковалик // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С. 5–56.
47. Коваль О. В. Мовотворчість поетів-«неокласиків» та її роль у збагаченні виражально-зображальних засобів української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Коваль. Запоріжжя, 2008. 21 с.
48. Колесник Г. М. «З'являються нові слова у мові» / Г. М. Колесник // Тичина П. Квітни, мово наша рідна / П. Тичина ; відп. ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1971. С. 196–200.
49. Колесник Г. М. «Нове життя нового прагне слова» / Г. М. Колесник // Рильський М. Т. Як парость виноградної лози / М. Т. Рильський ; відп. ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1973. С. 227–260.
50. Колесник Г. М. Слово крилате, мудре, пристрасне. Лексична синоніміка поетичної мови М. Т. Рильського / Г. М. Колесник. Київ. : Наук. думка, 1965. 224 с.
51. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : монографія / Ж. В. Колоїз. Київ : Акцент, 2007. 311 с.
52. Коломієць В. Т. Словотвір неологізмів у слов'янських мовах / В. Т. Коломієць // Мовознавство. 1973. № 2. С. 3–19.
53. Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка : [у 4-х т.] / [ред. і упоряд. Олега Ільницького, Юрія Гавриша]. – Нью-Йорк; Едмонтон; Торонто. – 2001 / Наук. Тов-во ім. Шевченка в Америці, Канадський Ін-т Українських студій [рецензія] // Слово і час. 2003. № 3. С. 83.
54. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці / М. П. Кочерган // Укр. мова і літ. в шк. 1976. № 4. С. 38–45.
55. Кудряшова М. В. Поетичний словник українських неокласиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. В. Кудряшова. К., 2000. 18 с.

56. Ленець К. В. Іменникові новотвори та їх функції в епістолярній спадщині Лесі Українки / К. В. Ленець // Дослідження з лексикології та лексикографії. Київ : Наук. думка, 1965. С. 236–245.
57. Лісничий Д. В. Метафора з дендронімним компонентом у поетичних творах першої половини ХХ століття (семантико- функціональний та лексикографічний аспекти) : [монографія] / Д. В. Лісничий. Київ : ТОВ ВБ «Аванпст-Прим», 2008. 440 с.
58. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. М. : Наука, 1973. 150 с.
59. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Д. В. Мазурик. Львів, 2002. 19 с.
60. Мазурик Д. Поетичні окказіоналізми: традиція і сучасність / Д. Мазурик // Культура слова. Київ, 2000. Вип. 55–56. С. 45–51.
61. Морковкин В. В. Опыт идеографического описания лексики: (Анализ слов со значением времени в русском языке) / В. В. Морковкин. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1977. 166 с.
62. Морковкин В. В. Смысловое членение универсума и классификация лексики / В. В. Морковкин // Проблематика определений терминов в словарях разных типов. М., 1976. С. 181–190.
63. Муравицкая М. П. О применении методов структурной лексикологии для разграничения значений полисемичных слов в словаре писателя (на материале горьковского словоупотребления в романе «Мать») / М. П. Муравицкая // Тезисы докладов межвузовского симпозиума составителей «Словаря М. Горького». Київ, 1966. С. 54–56.
64. Николина Н. А. Типы и функции новообразований в прозе Н.С.Лескова / Н. А. Николина // Русский язык в школе. М., 1995. № 2. С. 79–87.

65. Олійник І. Г. Мовотворчість поетів-вісімдесятників (текстові структури та поетичні номінації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / І. Г. Олійник. Київ, 1993. 17 с.
66. Павленко Л. П. Складні іменники-оказіоналізми в поетичному контексті / Л. П. Павленко // Укр. мова і літер. в шк. 1983. № 8. С. 33–35.
67. Пашко Л. В. Структурно-семантична та стилістична характеристика авторських неологізмів у творах О. Т. Гончара : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Л. В. Пашко. Київ, 1994. 23 с.
68. Плющ М. Я. Словотвір / М. Я. Плющ // Сучасна українська літературна мова / [за ред. А. П. Грищенка]. Київ : Вища школа, 1997. С. 254–304.
69. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник / О. Д. Пономарів. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
70. Принцевський І. Т. Авторські новотвори в українському поетичному мовленні / І. Т. Принцевський // Проблемы словообразования русского и украинского языков. Київ. Донецк, 1976. С. 156 – 165.
71. Пустовіт Л. О. Оказіоналізм / Л. О. Пустовіт // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.», 2000. С. 400.
72. Пустовіт Л. О. Словник української поезії другої половини ХХ століття (семантико-функціональний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. О. Пустовіт. Київ, 1993. 37 с.
73. Ревзина О. Г. Поетика окказионального слова / О. Г. Ревзина // Язык как творчество : сб. статей к 70-летию В. П. Григорьева. М., 1996. С. 303–308.
74. Родіонова І. Г. Поезія Михайла Драй-Хмари у колі київської «неокласики» 20-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / І. Г. Родіонова. Київ, 2004. 20 с.

75. Родніна Л. О. Суфіксальний словотвір іменників сучасної української мови / Л. О. Родніна // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С.57–118.

76. Рудь О. М. Структура, семантика та функціонування складних прикметників в українському поетичному мовленні ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Рудь. Київ, 2002. 21 с.

77. Русанівський В. М. Дієслово – рух, дія, образ / В. М. Русанівський. Київ, 1977. 112 с.

78. Русанівський В. М. Мова в нашому житті / В. М. Русанівський. Київ : Наукова думка, 1989. 111 с.

79. Русанівський В. М. Народження слова / В. М. Русанівський // Українське мовознавство. 1974. № 2. С. 46–50.

80. Русанівський В. М. Префіксальний словотвір / В. М. Русанівський // Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. Київ : Наук. думка, 1979. С. 228–284.

81. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. Київ : Дніпро ; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. 152 с.

82. Сологуб Н. М. Мовний світ Олесья Гончара / Н. М. Сологуб. Київ : Наук. думка, 1991. 140 с.

83. Ставицька Л. О. Естетика слова в художній літературі 20–30-х років ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. О. Ставицька. Київ, 1996. 50 с.

84. Ставицька Л. О. Про характер взаємодії категорії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови / Л. О. Ставицька // Мовознавство. 1986. № 4. С.61–65.

85. Степанов Г. М. Неологизмы в теории и практике современной лексикографии (на материале русских и английских словарей новых слов) : автореф. дисс. на соискание степени канд. филол. наук : 10.02.19 / Г. М. Степанов. М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1983. 21 с.
86. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. 171 с.
87. Стецій В. Ф. Мовна особистість Уласа Самчука (світоглядна орієнтація і мовотворчість) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. Ф. Стецій. Київ, 2003. 18 с
88. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов : [монографія]. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
89. Сучасна українська літературна мова / [Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. [2-ге вид.]. Київ : Вища школа, 1997. 496 с.
90. Сучасна українська літературна мова / [Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. та ін.] ; за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища школа, 1994. 414 с.
91. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Г. М. Сюта. Київ, 1995. 20 с.
92. Тараненко О. О. Мови письменника словник // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2004. С. 355–356.
93. Тимошик М. С. Канадська шевченкіана митрополита Іларіона. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко / [упоряд., авт. передмови і коментарів Тимошик М. С.]. Київ : Наша культура і наука, 2003. С. 5–36.

94. Тиха Л. Ю. Метафора в поетичному дискурсі Івана Драча : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова» / Л. Ю. Тиха. Київ, 2007. 18 с.

95. Тищенко О. М. Метафора Євгена Маланюка (семантико-функціональний аспект) / О. М. Тищенко. Київ, 2004. 144 с.

96. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Турчак Олена Михайлівна. Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. 256 с.

97. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

98. Уфимцева А. А. Лексическое значение: (Принцип семиологического описания лексики) / А. А. Уфимцева. М: Наука, 1986. 240 с.

99. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. Київ: Вища шк., 1984. 166 с

100. Черевченко О. М. Ідіостиль Ю. Клена у контексті інтелектуалізаторських мовних традицій українського неокласицизму : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / О. М. Черевченко. Київ, 2005. 238 с.

101. Юрченко Т. Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Юрченко Тетяна Григорівна. Київ, 2003. 284 с.

СПТСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

102. «З'являються нові слова у мові...» / [упор. Г. М. Колесник] // Тичина П. Квітни, мова наша рідна / П. Тичина ; відп. ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1971. С. 95–171.

103. Адах Н. А. Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки // Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / Н. А. Адах ; за ред. Г. М. Вокальчук. Рівне : Видавництво Олега Зеня, 2007. С. 52–131.
104. Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки / М. Ф. Бойко. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 93 с.
105. Ващенко В. С. Шевченкова лексика : словопоказчик до поезій Т. Г. Шевченка / В. С. Ващенко, П. О. Петрова. Київ : КДУ ім. Т.Г.Шевченка, 1951. 107 с.
106. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. Вип. 2. Кривий Ріг, 2002. 180 с.
107. Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : монографія / Г. М. Вокальчук ; за ред. А. П. Грищенка. Рівне : НВЦ «Перспектива», 2004. С. 94–524.
108. Вокальчук Г. М. Словник авторських лексичних новотворів молодомузівців / Г. М. Вокальчук. Рівне, 2005 (рукопис).
109. Вокальчук Г. М. Словник лексичних новотворів Михайля Семенка / Г. М. Вокальчук // Вокальчук Г. «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія]. Рівне, 2006. С. 141–175.
110. Вокальчук Г. М. Словник okazіональних назв осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ століття // Вокальчук Г.М. Okазіональна номінація осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.02 / Вокальчук Галина Миколаївна. Київ, 1991. С. 253–283.
111. Гаврилюк Н. В. Словник авторських неологізмів неокласиків ; за ред. Г. М. Вокальчук. Рівне, 2006 (рукопис).
112. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ : Вища шк., 1985. 360 с.

113. Глуховцева К. Д. Художнє слово Бориса Грінченка : словник іменників та їх атрибутів / К. Д. Глуховцева, З. С. Сікорська, Т. П. Терновська, В. О. Шевцова // Слово і пісня Бориса Грінченка (Вісник Інституту грінченкознавства). Зошит третій. Луганськ : Луганський держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 1996. С. 32–40.

114. Жижома О. О. Реєстр досліджуваних новотворів // Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / О. О. Жижома. Маріуполь, 2003. С. 197–242.

115. Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник okazіonalіzmів / Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : ТОВ ЯВВА, 2003. – 168 с.

116. Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка : у 4 т. [ред. й упоряд. О. Ільницького, Ю. Гавриша]. Т. 1. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press . – Edmonton – Toronto. 2001. 773 с.

117. Лексика поетичних творів Івана Франка : методичні вказівки з розвитку лексики / [уклад. І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко, Л. М. Полюга]. Львів : ЛДУ, 1990. 264 с.

118. Мазурик Д. Нове в українській лексиці : словник-довідник / Д. Мазурик. Львів : Світ, 2002. 130 с.

119. Максимчук В. В. Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини / В. В. Максимчук ; за ред. Г. М. Вокальчук // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. «Регіональний» словник поетичних неолексем (Рівненщина). Вид. 2-ге, випр. і доповн. / [уклад. Г. М. Вокальчук]. Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2008. С. 79–192.

120. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983 – 2003): Словник / А. Нелюба. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2004. 136 с.

121. Рудь О. М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників : словник / О. М. Рудь. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. 270 с.

122. Словник мови художніх творів Івана Франка: Пробний зошит / [уклад. І. І. Ковалик та ін.] // Українське літературознавство. Іван Франко. Статті і матеріали. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1976. Вип. 26. С. 63–99.

123. Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори / [уклад. Л. В. Оліфіренко]. Київ : Абрис, 2003. 90 с.

124. Словничок індивідуальних слововживань Яра Славутича // Сологуб Н. Мовний портрет Яра Славутича. Київ : Дніпро; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. С. 132–138.

125. Словничок Шевченківської мови / [уклад. Нестор Літописець [Н. Малеча]. Миколаїв, 1916. 66 с.

126. Тараненко О. О. Номінація / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2004. С. 417.

АНОТАЦІЯ

Ольга Бойчук

ВІДСУБСТАНТИВНІ НОВОТВОРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ АСПЕКТИ ЇХ ВИВЧЕННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Магістерська робота присвячена встановленню та систематизації семантичних словотвірних і функціонально-прагматичних особливостей лексичних новотворів Василя Барки та Василя Стуса, з'ясуванню особливостей здійснення їхнього лексикографічного

опису. У роботі визначено теоретичні аспекти дослідження новотворів у мовознавчій науці. Охарактеризовано словники лексичних новотворів, описано сучасний стан та основні етапи розвитку української неографії, здійснено лексико-семантичну класифікацію оказіональних слів Василя Барки та Василя Стуса, охарактеризовано особливості творення авторських лексичних новотворів у ракурсі їх частиномовної належності, виявлено основні функціонально-прагматичні особливості авторських лексичних новотворів у поетичних текстах поетів, описано особливості вивчення авторських новотворів у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз відсубстантивних лексичних інновацій В. Барки та В. Стуса здійснено на основі описового, типологічного методів та методів системного підходу, компонентного аналізу, лінгвістичного спостереження.

Запропоновано методичні рекомендації, розробку уроку та довідкових матеріалів для вчителя щодо вивчення неологізмів у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: неологія, неографія, авторські неологізми, відсубстантивні новотвори, словотворчі засоби.

Olga Boychuk

SUBSTANTIVE ORIGINATED NEOLOGISMS IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE AND THE WAYS OF STUDYING THEM IN GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The master's thesis is aimed at establishing and systematizing semantic, word-forming and functional-pragmatic features of lexical neologisms used by Vasyl Barka and Vasyl Stus in their literary works. The author makes an attempt to clarify the peculiarities of carrying out their lexicographic description. The paper defines theoretical aspects of studying neologisms in linguistics, characterizes dictionaries of lexical neologisms, describes the current state and development stages of Ukrainian neography as a science, carries out lexical-semantic classification

of occasionalism found in Vasyl Barka's and Vasyl Stus' literary works, distinguishes the functional and pragmatic features of the poets' lexical neologisms used in the poetic texts. The author pays a particular attention to researching the ways of teaching neologisms in general secondary education institutions.

The analysis of substantive originated lexical neologisms used by V. Barka and V. Stus is carried out drawing on the descriptive, typological methods, methods of systemic approach, componential analysis, and linguistic observation.

The author provides methodical recommendations, suggesting the lesson design and reference materials for the teacher aimed at teaching neologisms in general secondary education institutions.

Key words: neology, neography, the author's neologisms, substantive originated neologisms, word-formation means.